

ВЪЛШЕБНИТЕ ПРИКАЗКИ

НАРЪЧНИК

за учители и професионалисти, работещи с деца,
базиран на педагогически опит
и психо-социален подход
в три европейски държави –
България, Гърция и Италия

This project is funded by the Rights, Equality and
Citizenship Programme of the European Union (2014-2020)

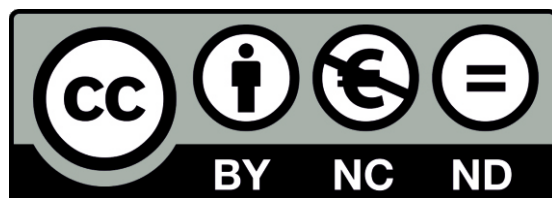
ТЕОРЕТИЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ НАСОКИ
ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ТЕМАТА ЗА РАВНИТЕ
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ
ПРИ РАБОТАТА С ДЕЦА НА ВЪЗРАСТ 5-7 ГОДИНИ

декември 2020

Автор: Екип от Сдружение „Асоциация НАЯ“, България - Светла Сивчева, Нина Николова, Мая Маркова, Петя Стефанова и Лиляна Янакиева
Художник на илюстрациите към приложението - Стела Вълчанова

Практическото ръководство е разработено в рамките на проект „Вълшебните приказки“ (810339), финансиран от Програмата за права, равенство и гражданско участие на Европейския съюз (2014-2020).

Съдържанието на това Практическо ръководство представя само възгледите на автора – Сдружение „Асоциация НАЯ“, България и е изцяло негова отговорност. Европейската комисия не носи никаква отговорност за използването на информацията, която се съдържа в Практическото ръководство.

Това Практическо ръководство е лицензирано под Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. За да видите копие на този лиценз, посетете <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	2
ЗА ПРОЕКТА	3
РЕЗЮМЕ	3
ЦЕЛИ	3
ЦЕЛЕВИ ГРУПИ	4
ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ	5
ЧАСТ ПЪРВА - ОБЩА КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА	6
РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ	6
1. ЗАЩО Е ВАЖНО ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ ДА ИМАТ РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ?	6
СТЕРЕОТИПИ	7
ДИСКРИМИНАЦИЯ И НАСИЛИЕ	10
2. ЗАЩО Е ВАЖНО ДА СЕ РАБОТИ ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ ОТ РАННА ВЪЗРАСТ?	12
ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СТЕРЕОТИПИТЕ	12
ЧОВЕШКИ ПРАВА, ПРАВА НА ЖЕНИТЕ, ПРАВА НА ДЕЦАТА	14
КЛАСИЧЕСКИТЕ ВЪЛШЕБНИ ПРИКАЗКИ ЗА ДЕЦА	23
1. ВЪЛШЕБНИТЕ ПРИКАЗКИ И СВЕТА НА ДЕТЕТО	23
2. КАК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ ВЪЛШЕБНИТЕ ПРИКАЗКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ТЕМАТА ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА	26
ЧАСТ ВТОРА - НАЦИОНАЛЕН ОПИТ	28
БЪЛГАРИЯ	28
1. Политики, които насърчават равните възможности на жените и мъжете	29
2. Опит в работата с деца на възраст 5-7 години по темата за равните възможности на жените и мъжете	30
3. Адаптация на модулите за работа с деца към националния контекст	33
4. Опит и научени уроци от работата с деца	36
5. Основни изводи	37
ЗАКЛЮЧЕНИЕ И НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ	39
БИБЛИОГРАФИЯ	40
ПРИЛОЖЕНИЕ — Практически модули за работа с деца на възраст 5-7 години	42

ВЪВЕДЕНИЕ

Този Наръчник е предназначен за учители и професионалисти, които работят с деца на възраст 5-7 години в България. Той дава теоретически и практически насоки за въвеждане на темата за равенство на жените и мъжете (момичетата и момчетата) в обучението на децата от тази възрастова група, чрез използването на класическите детски приказки. Наръчникът е базиран на педагогически опит и психо-социален подход в прилагането на модулни обучения в детски градини и училища в три държави на Европейския съюз – България, Италия и Гърция.

Изданието съдържа две основни части. В първата от тях е представена обща концептуална рамка с основните теоретични постановки, които могат да помогнат на професионалистите, работещи с деца, да бъдат ефективни в своите интервенции. Тя съдържа синтезирана информация по няколко основни теми – равни възможности на жените и мъжете; стереотипи за ролите в обществото; насилие и дискриминация; права на човека. Представени са също така важните етапи в ранното детско развитие от гледна точка на формиране на разбиранията за ролите в семейството и в обществото. Теоретичната част дава и поглед върху влиянието, което класическите приказки оказват за формиране на житейските ценности и нагласи на децата. Обърнато е специално внимание на подкрепящата среда около децата – родители, близки, учители, други значими за тях възрастни и тяхната изключително важна роля за насърчаване на критичното мислене на децата към стереотипите в обществото. Теоретичните постановки в първата част на Наръчника може би са познати на част от педагозите и професионалистите, които работят с деца в ранна възраст и не са новост за тях. Тяхното включване е важно, за да се осветли взаимовръзката между класическите детски приказки и темата за равнопоставеността на жените и мъжете и да се очертае концептуалната рамка на предложените практически инструменти.

Втората част на Наръчника представя опита от прилагането на модулни занимания за образованието на деца на възраст 5-7 години в България. Обобщени са международните и национални политики, които насърчават равните възможности на жените и мъжете, с акцент върху ролята на системата на образованието в промотирането им. Очертани са още направените методологични адаптации спрямо контекста и педагогическите практики в нашата страна, така че работата с деца в максимална степен да съответства на съществуващите стандарти в образователната ни система. Експертните изводи и препоръки дават насоки за продължаване и развиване на работата за трайно и устойчиво присъствие на темата за равнопоставеността в обучението на деца в ранна възраст.

Представянето на националния опит дава експертната гледна точка от изпълнението на ситуационни занимания с експериментална група деца в град Търговище. Споделените методики и подходи биха могли да се превърнат в основа за възпроизвеждане на подобни дейности в други детски градини в цялата страна.

Като приложение към Наръчника са представени 12 практически модули и упражнения. Те дават гъвкав и адаптивен инструментариум в помощ на учители и професионалисти, които работят с деца на възраст 5-7 години, за поставяне на темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете в ранна възраст.

ЗА ПРОЕКТА

РЕЗЮМЕ

Проект „Вълшебните приказки“ се осъществява в три държави - България, Гърция и Италия с финансовата подкрепа на Програмата за права, равенство и гражданско участие на Европейския съюз (2014 – 2020). Основната цел е предотвратяване на насилието, чрез оспорване на стереотипи за жените и мъжете от ранна детска възраст. Проблемът, върху който е фокусиран проектът, е налагането на обществено приемливи образи и роли, които ограничават момчетата и момичетата още като малки да се изразяват свободно. Тези стереотипи децата прехвърлят в живота си като възрастни и това създава предпоставки за дисбаланс между жените и мъжете в различни сфери на икономическия и социален живот, дискриминация и насилие над жените.

Проектът се реализира в контекста на детските градини и училищата, за да се въведе темата за равнопоставеността между жените и мъжете. Работи се с деца на възраст 5-7 години, техните родители и учители от детски градини и училища.

Иновативен аспект на проекта е използването на класически детски приказки за въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в образованието на децата в предучилищна и начална училищна възраст. Създадена е методология, която дава нов поглед върху едни от най-популярните и любими за децата вълшебни истории. Приказките се използват като инструмент, с който да се работи с децата от ранна възраст за насърчаване на здрави и справедливи отношения между момичета и момчета.

Методологията и инструментите за въвеждане на темата за равнопоставеност на жените и мъжете в ранна детска възраст са гъвкави и адаптивни. Те бяха приспособени към различните национални контексти, специфичните променливи на образователните системи и педагогическите практики в трите участващи държави – България, Италия и Гърция. Това е добавена стойност на инициативата и помага да се сподели опит и експертиза на ниво Европейски съюз и добрите практики да бъдат възпроизведени в други страни.

ЦЕЛИ

Проектът работи за ранна превенция на насилието и за равнопоставеност на жените и мъжете, чрез възпитание на децата от малки в дух на взаимно уважение и зачитане.

Целите са:

- Повишаване на информираността за стереотипите, които насърчават или оправдават насилието, сред професионалисти и родители, които са две ключови системи около децата и оказват най-голямо влияние за формиране на разбиранията и ценностите им.
- Повишаване на критичността у децата за оспорване на социалните норми, които водят

до неравенства между жените и мъжете. Насърчаване на момичетата и момчетата в ранна възраст да изграждат здрави взаимоотношения, основаващи се на зачитане и уважение.

- Повишаване капацитета на професионалисти, които работят с деца от 5 до 7 години, за въвеждане на темата „за равнопоставеността между жените и мъжете(социални роли, стереотипни нагласи, насилие във всичките му форми, човешки права)“ при работа с децата, като се използват класическите детски приказки.
- Разработване на практически инструментариум за въвеждане на темата „за равнопоставеност на жените и мъжете“ при работа с деца в предучилищна и начална училищна възраст, който може да бъде използван от професионалисти и в други региони и държави от ЕС.

ЦЕЛЕВИ ГРУПИ

Около 250 деца на възраст от 5 до 7 години участваха в проекта в България, Италия и Гърция. В тази възрастова група децата започват да формират своите ценности и нагласи, включително да усвояват кое поведение се счита за подходящо за момичетата и кое се счита за подходящо за момчетата. Образователната система е ключов фактор в този процес, както и семейството. Обучение, което насърчава равнопоставеността на момичетата и момчетата, е форма на ранна превенция на дискриминацията и насилието. Това би направило децата по-чувствителни и критични към всички форми на насилие в бъдещия им живот.

Целева група на проекта са около 180 учители от детски градини, учители на предучилищни групи, учители на начални класове в училище, спортни треньори, учители на извънкласни/неформални занимания от трите държави. Те са избрани, защото работят директно с децата за тяхното образование и възпитание в предучилищна и начална училищна възраст. Повишаването на тяхната информираност и капацитет ще помогне за положителна промяна.

Целева група на проекта са около 300 родители на деца в предучилищна и начална училищна възраст. Те бяха включени в процеса, защото са първостепенен фактор в социализацията, като определят, включително чрез своя авторитет, нагласите и възприятията на децата към околния свят. Родителите играят много важна роля. Те биха могли да насърчат или да ограничат децата да мислят критично и да оспорват социалните норми, които водят до насилие. Без тяхното участие и подкрепа в този деликатен процес промяната на гледната точка може да бъде трудна.

С привличането на родителите и учителите са обхванати две ключови системи, които имат най-голямо влияние за формиране на разбиранията и ценностната система на децата. Може да се предположи, че колкото по-чувствителни и осъзнати са тези две страни, толкова по-ефективно биха подкрепили децата да изграждат здрави отношения.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Резултатите на проекта имат принос на европейско ниво за промотирането на ценности като плурализъм, недискриминация, толерантност, справедливост, солидарност и равенство между жените и мъжете, които са общи ценности за Европейския съюз.

Конкретните резултати от инициативата са:

- По-добро знание за посланията, които класическите детски приказки дават за ролята и мястото на жените и мъжете в обществото и тяхното влияние върху формирането на ценности в децата.
- По-добро разбиране защо е важно да се работи по темата „за равнопоставеност на жените и мъжете“ с деца в тази възраст.
- Създадени умения за пълноценна комуникация, изграждане на здрави връзки и преодоляване на насилието в отношенията с другите сред момичета и момчета в предучилищна и начална училищна възраст.
- Родители, които са подготвени да подкрепят децата в изграждането на здравословни и безопасни връзки, базирани на уважение и зачитане на другия.
- Повишени знания и умения на учителите да работят по темата „за равнопоставеност на жените и мъжете“ в ранна детска възраст.
- Създадена иновативна методика и инструментариум за обучение на деца на възраст 5-7 години по темата „за равнопоставеност на жените и мъжете“ чрез класически детски приказки.
- Споделен опит и експертиза на международно ниво за въвеждане на темата „за равнопоставеност на жените и мъжете“ в предучилищното и начално училищното обучение на деца.

ЧАСТ ПЪРВА - ОБЩА КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

1. ЗАЩО Е ВАЖНО ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ ДА ИМАТ РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ?

Темата за равните възможности на жените и мъжете недостатъчно присъства във фокуса на общественото внимание. Причините за това са няколко. На пръв поглед тя изглежда сложна, за да намери конкретно измерение в различните сфери на обществения, икономическия и политическия живот. Трудно се осъзнава значимостта ѝ за успешното развитие на обществата.

Освен това темата е чувствителна и конфликтна за много от обществата, които носят консервативни патриархални елементи. Тя се изкривява; фокусът ѝ се променя от консервативния контекст, който често изразява страха от промяна на установените властови отношения с оправданието, че равенството между жените и мъжете води обществото до пълна аномалия; погрешно се свързва със сексуалната ориентация на момичетата и момчетата; интерпретира се като сблъсък на двата пола и желание на жените да поемат властта в обществото и семейството и да наложат контрол върху мъжете; представя се

като заплаха за традиционните ценности като семейството и децата, която ще доведе до разпад на семейството и до провал на децата. Затова ще се опитаме да представим нашата гледна точка към темата за равнопоставеност на жените и мъжете и защо е важно нейното постигане.

Равнопоставеност на жените и мъжете означава жените и мъжете, момичетата и момчетата да имат равни права, както и равен достъп до права, ресурси, възможности и защита. Погрешно е това да се приема като нужда жените и мъжете да станат еднакви в своето поведение, нужди, умения и стремежи. Равнопоставеността е, когато на базата на специфичните потребности, двата пола получават шанс да реализират в пълна степен потенциала и правата си, без някой да бъде привилегирован или ощетен.

Различното третиране, породено от социалните роли на жените и мъжете, има измерение във всеки етап от човешкия живот. В най-ранното детство то е свързано с различното отношение на възрастните към децата, в зависимост от това дали са момичета или момчета. Момчетата, например се насърчават да са разхвърляни и буйни, а момичетата – да са възпитани, грижовни и креативни. В периода на юношеството ролите оказват влияние при достъпа до образование, здравни грижи, развлечения, споделяне на домакински задължения между момичета и момчета в помощ на родителите. В зряла възраст неравнопоставеността се изразява във възможностите за работа и професионална реализация, получаване на справедливо заплащане, достъп до ресурси, участието при вземане на решения. В пенсионна възраст различията са в достъпа до грижи, внимание и медицински услуги.

Когато се говори за постигане на равнопоставеност на жените и мъжете, ние се позоваваме на валиден европейски инструмент, чрез който постиженията и предизвикателствата в тази област се измерват във всички държави-членки на Европейския съюз. Индексът за равенство на половете на Европейския институт за равенство между половете (EIGE)¹ е обективен статистически инструмент, който изследва целия спектър на социално-икономическия и политическия живот в страните – пазара на труда, възнагражденията, достъпа до образование и здравни грижи, участието при вземането на решения, дискриминацията и насилието. Анализът във всички тези области е сериозна основа за разработването и прилагането на политики и законодателство, които да гарантират равни възможности на жените и мъжете.

Постигането на равнопоставеност на жените и мъжете носи полза на обществото като цяло във всички сфери на социалния, икономическия и политическия живот, като способства за:

- постигане на икономическо, социално-устойчиво и справедливо развитие;
- намаляване на дискриминацията и насилието срещу жените;
- създаване на възможности за изява на личния потенциал и реализиране на интересите на всеки човек, без да бъде притискан от обществените очаквания за приемливо поведение за жените и приемливо поведение за мъжете, което налага социална стигма.

СТЕРЕОТИПИ ЗА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

Хората се раждат с характерните физически белези на своя пол. Израствайки обаче те се учат как да се държат като момичета и момчета, когато влязат в контакт с околния свят. Важно е да се отбележи, че тази идентичност не е константна, а се променя чрез натрупването на житейски опит, в рамките на социалните отношения, както и под влияние на контекста, в който един човек расте. Това е така наречения процес на социализация, който продължава през целия живот. Чрез него всеки човек придобива и поддържа нагласи и модели на поведение, които му позволяват да бъде ценна част от обществото; носят му одобрение и признание. Това включва

елементи като концепции, качества, възгледи, изразни средства, навици, предпочитания, морални граници, избор на начин на живот и много други компоненти.

Всяко дете се учи да се държи подходящо като момиче или като момче непрекъснато в семейството и навън, от книгите и филмите, докато рисува, играе, слуша приказки. Още като малки децата се сблъскват с различните очаквания на родителите си, на близките си, на своята общност и среда. Тези очаквания отразяват доминиращите схващания на мнозинството и не винаги имат рационални обяснения. Изглежда сякаш някой е написал правилата, по които да

¹ <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019>

съществува света и всички са задължени да живеят по тези правила. Това са стереотипни вярвания, които се поддържат, за характеристиките на дадена група. Те изпълняват няколко когнитивни функции:

- Систематизират и опростяват реалността. Когато не разглеждаме отделно характеристиките на даден индивид, а го причисляваме към широка група, можем по-лесно да поставим в обща категория голям брой хора. Това ни позволява да опростим света мисловно и той да стане по-предсказуем и по-лесен за разбиране.
- Защиават ценностите. Групите ни позволяват да приписваме общи характеристики на всички техни членове. Когато правим това, ни е по-лесно да ги „разбираме“ и да се сравняваме с тях.
- Поддържат социалния контрол. По-лесно е да се създадат обществени норми, които регулират поведението на много хора в една група, отколкото да се контролира всеки човек поотделно.

Въпреки, че са „обща приказка“, които не са основани на обективни факти, стереотипите са много реални в своите последици. „Някой някъде е казал...“ и това се е пренесло до наши дни и е стигнало до нас.

В ранна детска възраст стереотипите за момичетата и момчетата са свързани с избора на играчки, обличане на дрехи в определен цвят, даването на различни задачи, налагането на различни ограничения. Някои от най-популярните примери за това са:

- Само момичетата играят с кукли.
- Само момчетата играят с коли и камиончета.

- Момчетата не плачат.
- Момичетата са емоционално нестабилни и са по-емоционални от момчетата.
- Момичетата са по-нежни и по-чувствителни от момчетата.
- Момчетата са по-непослушни от момичетата.
- Момчетата са по-добри от момичетата по математика.
- Момичетата са по-добри по четене и писане от момчетата.

- Момичетата трябва да помагат възрастни на майките си за домашните задължения.
- Момчетата трябва да подражават на бащите си и нямат място в кухнята.

Използването на стереотипи може да ограничат развитието на вродените таланти и способности на момичетата и момчетата, жените и мъжете, както и тяхната реализация в образованието и кариерата и като цяло възможностите им в живота.

Стереотипите за ролите на жените и мъжете по своята същност имат връзка с йерархията, привилегиите, овластяването². Това са опростени обобщени представи за характеристиките, поведението, ролите на жените и мъжете в обществото, които се прилагат индивидуално към жените и мъжете, за да ги характеризират в определена ситуация. Това пряко прилагане на често погрешни обобщени представи към конкретна ситуация има за резултат засрамване, стигматизиране, ограничаване, несправедливо отношение и ограничаване на права и възможности. Докато писаното право въздига равенството между жените и мъжете в задължителна норма от най-висш ранг, нерядко в реалните отношения между тях се проявяват едни други неписани, но много устойчиво запазени в съзнанието правила, норми, представи, опит, утвърждаващи традиционно установена йерархия, при която мъжете имат повече предимства, власт и възможности, получават по-благоприятни условия и отношение, както и контрол върху различни избори, решения и отношения. Съществуват и постоянно се проявяват дълбоко вкоренени убеждения, представи и нагласи за различната ценност на жените и мъжете и техните качества, таланти и способности. Те нямат обективно научно признато основание и доказаност, но формират същностни различия в отношението към жените и мъжете. Много от тези стереотипи се основават на идеята за противопоставянето, за обратността (ако за жените се приемат като естествено присъщи определени черти, дейности, позиции, роли, характеристики, то за мъжете се приема точно обратното, без това да е обусловено от биологичните различия).

Стереотипите за социалните роли на мъжете и жените имат дълбоко въздействие върху обществото. Благодарение на напредъка по отношение на равните възможности на мъжете и жените, в последните години обществото отразява по-слабо нагласите, които водят до дискриминация и неравенството между тях. Въпреки че сме свободни в нашите вярвания и нагласи, много от действията ни все още са повлияни от предразсъдъци и заблуди, които се предават през поколенията. Научаваме се да следваме определени модели в ранна възраст, докато наблюдаваме стереотипни роли в нашите семейства. Докато се развиваме в училище, тези нагласи се потвърждават от нашите съученици. Те се подкрепят също и от неизказаните пристрастия на учителите и от образователните програми. Медиите експлоатират различията между мъжете и жените, за да продават продукти.

Остатъците от тези предразсъдъци в нашия живот днес изобразяват мъжете като властни, могъщи, патриархални и некомуникативни, а жените като грижовни и комуникативни, с детинско поведение, безпомощни и некомпетентни. Тези изкривявания ни разделят и пречат да бъдем равнопоставени в партньорските си отношения. Социалният натиск, упражняван на базата на тези нагласи, е толкова вреден за партньорските взаимоотношения, колкото и расовите предразсъдъци по отношение на хората от различен етнически произход. Стереотипите объркват мисленето на хората за разликите между мъжете и жените.

² Разработка на Геновева Тишева - Управител на БЦДИ, София

Тези отживели нагласи надценяват качествата, които отличават мъжете и жените и ги поставят в изкуствени категории. Някои стереотипи, които противопоставят мъжете и жените, са:

- Мъжете са силни и властни, не безпомощни и вдетинени като жените.
- Жените са чувствителни и грижовни, не безчувствени и коравосърдечни като мъжете.
- Мъжете мислят логично, разумно и рационално, не разпиляно, нелогично и ирационално като жените.
- Жените лесно създават дълбоки емоционални връзки, не се страхуват от обвързване и отдаване като мъжете.
- Мъжете се интересуват предимно от тяхната кариера или призвание; това не са приоритети за жените.
- Жените се интересуват предимно от дълготрайни връзки и създаване на семейство; това не са приоритети за мъжете.

В действителност, има много повече неща, които мъжете и жените споделяме като интереси, отколкото такива, които ни разделят. Някои истини за мъжете и жените са:

- Повечето мъже и жени са способни да изразяват своите чувства и емоции. Също така, много от тях се борят със своите защити по отношение изразяване на чувствата;
- Повечето жени и мъже се интересуват от бизнес, финанси, научни идеи, технически дейности, политика и изкуство.
- Повечето мъже и жени се интересуват от дейности, свързани с дома, като обзавеждане, готвене, отглеждане на деца и мода.
- Повечето мъже и жени намират удовлетворение в това да имат кариера или призвание.
- Повечето мъже и жени имат силно желание за дълготрайно обвързване и партньорски отношения с противоположния пол.
- Повечето жени и мъже имат силен интерес от създаването на поколение и това да бъдат родители.
- Повечето мъже и жени имат силно желание да бъдат влюбени един в друг.

ДИСКРИМИНАЦИЯ И НАСИЛИЕ

Неравенството е бариера пред жените и мъжете да изразяват свободно своя пълен потенциал и да се реализират пълноценно в обществото. То обаче не засяга еднакво и двата пола. В сферите

на икономическото и социалното развитие неравнопоставеността ощетява в по-голяма степен жените, защото им пречи да разгърнат потенциала си, да се реализират успешно в обществото, да разполагат с ресурси, да участват при вземането на решения. Като резултат от това има по-голям риск жените и младите момичета да изпаднат в бедност, социална изолация, да станат обект на дискриминация и насилие. Дисбалансът във възможностите за влияние в световен мащаб поставя жените в по-неблагоприятно положение и ги ограничава в постигането на стабилност и благополучие.

Насилието над жени е най-широко разпространената форма на нарушаване на правата им. То не е въпрос на произход, раса, образование или социо-икономически статус, а е резултат от исторически неравнопоставените властови отношения между мъжете и жените и е един от основните социални механизми, чрез които жените са поставени в подчинена позиция спрямо мъжете. Насилието срещу жени има много форми - домашно насилие, психически, физически и сексуален тормоз, изнасилване, трафик, принудителен брак, генитално осакатяване, убийства в името на честта. Причината да е толкова широко разпространено в световен мащаб е, че съществуват обществени, културни и социални норми, които затвърждават подчиненото положение на жените и легитимират насилието върху тях.

Дискриминацията и неравното третиране на момичетата и момчетата имат много измерения. Те започват в семейството, като от ранна детска възраст момичетата се възпитават да изпълняват домашни задължения, за да се грижат за своите семейства в бъдеще, докато за момчетата е важно да придобият умения за генериране на доходи и положение в обществото. В много семейства момчетата не се насърчават да влизат в кухнята или да помагат в домашните задължения, докато за момичетата е напълно приемливо и дори желателно да прекарват свободното си време в помощ на майките си, като се грижат за техните по-малки братя и сестри или за възрастните хора. Обратното също е валидно – момичетата не се подтиква да участват в действия, които са технически и включват ремонти, поправки и т.н., а от момчетата се очаква да изпълняват тези дейности заедно с бащите си. Всичко това показва, че дори в рамките на едно и също семейство децата могат да имат различни възможности, привилегии и ограничения, в зависимост от това дали са момичета или момчета.

Извън дома обществото, с всичките си формални институции и неформални групи, допринася за разпространението и затвърждаването на стереотипите за жените и мъжете. Така се генерират вредни практики на неравно третиране, дискриминация и насилие. Те могат да се открият на различни нива, но във всички случаи водят до неравномерно притежание и контрол на ресурси и от там до зависимост и насилие. В по-голяма степен засегнати от тези неравенства са жените и това може да доведе до налагане на контрол върху живота им от страна на семейството и партньора, лишаване от право на мнение, физическо малтретиране, емоционално насилие, лишения, ограничаване на свободата и правото на личен избор, сексуално насилие.

Жените и мъжете имат еднакви потребности да живеят достойно и да постигат икономически и социален напредък. Пред жените обаче съществуват повече бариери, за да се случи това - културни и социални практики, които ограничават развитието им; явна или скрита дискриминация; прояви на различни форми на насилие. Затова са нужни допълнителни усилия и мерки, които да компенсират повечето ограничения, които има пред жените, за да участват равностойно във всички сфери на социално-икономическия и политическия живот в обществото.

2. ЗАЩО Е ВАЖНО ДА СЕ РАБОТИ ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ ОТ РАННА ВЪЗРАСТ?

ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СТЕРЕОТИПИТЕ

Докато малките деца се развиват, те започват да изследват какво означава да си момче или момиче. Те започват да учат за ролите си от света около тях. Чрез комуникация с родителите си, близките, връстниците, учителите, чрез игри, чрез приказки, децата започват да определят себе си и другите по различни критерии; започват да разбират какво означава да си момиче и какво означава да си момче. Те могат да избират определени играчки въз основа на това, което мислят, че е подходящо за момчета или момичета. Също така започват да дават определения, кое се смята за подходящо само за момичета или само за момчета.

Способността да разпознаваме кога нещата са еднакви или са различни е важно умение, което децата развиват от ранна възраст с помощта на възрастните. Те непрекъснато задават въпроси, за да могат да подредят света около себе си, да открият разлики и подобия, да намерят връзки между различните обекти. Още в ранна възраст те започват да мислят, че това да бъдеш момче означава да правиш някои неща и да харесваш някои неща, а да си момиче означава да правиш и харесваш други неща. Това обаче не е нещо, което те притежават с раждането си. Това са уроци, предадени от възрастните – от техните разбирания, опит, поведение, социални връзки. Дори когато никой не е говорил пряко с детето, какво правят момчетата и какво правят момичетата, то е заобиколено от примери в семейството, в игрите, в приказките, във филмчетата, които му дават тези знания.

От гледна точка на едно малко дете избора на точно определена играчка или носене на определен цвят дрехи просто означава "Харесва ми." Децата в ранна възраст не правят съзнателен избор с разбирането, че има играчки или дрехи, които се смятат за подходящи само за момичета или само за момчета. Във всички случаи обаче този им избор не е спонтанен, а е повлиян от преките и косвени послания, дадени от заобикалящите ги важни за тях възрастни. От тях се очаква да помогнат на децата да се ориентират в света,

да разберат какви са очакванията към тях и какво трябва да направят, за да бъдат приети в този свят и да не бъдат изолирани и/или отхвърлени.

„Обучението“³ на малките момичетата и момчетата как да се държат преминава през няколко важни етапа:

- Най-ранна детска възраст. Децата наблюдават поведението и дейностите на възрастните около тях. Голяма част от комуникацията на родителите с техните бебета се базира на стереотипните очаквания и обществено приемливи модели за момичетата и за момчетата. Това от своя страна има влияние върху формирането на разбиранията на детето. След 18-тия месец

³ Министерство на здравеопазването и хуманитарните услуги на САЩ
„Ръководство за професионалисти в Програми за ранно детско развитие”

малките деца започват да се идентифицират по различни признаци и в този процес им помагат различни източници на информация. Докато развиват чувство за себе си, те основно търсят модели в домовете си и в детските заведения. На този етап от развитието на детето се формира чувството му за принадлежност към определена група - на момичетата или на момчетата.

- Възраст 3–4 години. Децата започват да се фокусират върху всички видове разлики и да свързват понятието „момиче” или „момче” с конкретни характеристики. В тази възраст започва и първото формиране на правила и очаквания как трябва да изглежда и да се държи едно момиче и едно момче. Това може да включва изборът на играчки – предполага се, че за дете на 3 години един възрастен би купил кукла за момиче и кола за момче. Съществуват емоции, които се приемат и такива, които се отхвърлят (напр. „Не плачи, ти си момче!”). Също така се насърчава самостоятелността на момчетата и покорството при момичетата.

- Възраст 5–7 години. Повечето от децата вече са наясно, че съществуват правила за момичета и за момчета и трябва да се съобразяват с тях. Те го правят доста автоматизирано, защото все още нямат достатъчно знания и опит, за да мислят за вярванията и ценностите, върху които се основават тези правила. Изследователите наричат този период от развитието на детето най-строгия, защото, дори когато няма обяснение за много от нормите, детето разбира, че има обществено приемливо поведение, което е различно за момичетата и за момчетата и ако те се държат по друг начин, другите деца и възрастните ще ги приемат за странни и може да им се подиграват и да ги изолират.

Дори в следващите години нормите за поведение на момичетата и момчетата да не са толкова строги и да претърпяват известни промени, част от тях остават за цял живот. Те влияят върху комуникацията, изграждането на отношения, създаването на партньорски връзки, родителстването. Това е основната причина да се работи в ранна възраст за възпитанието на децата в дух на толерантност, уважение и зачитане към останалите, приемане на момичетата и момчетата за еднакво ценни, еднакво справящи се и успешни.

Това може да стане, когато на децата им помогнем да развият разбиране, че в интересите, възможностите и стремежите си всяко дете е еднакво ценно и значимо. На пръв поглед изглежда трудно това да бъде сведено до разбиранията и понятията, с които борави едно дете на 5 години, но можем да помогнем на децата да развият разбиране за категориите, които по своята същност не са само момичешки или само момчешки, чрез прости послания като например:

- играчките са просто играчки и с тях могат да се забавляват заедно и момичетата, и момчетата;
- момчетата и момичетата могат да бъдат добри в спорта, писането, рисуването, танците;

- момичетата и момчетата могат да бъдат приятели помежду си;
- на „гоненица“ могат да играят всички деца;
- момичетата и момчетата могат да носят каквито дрехи харесват в нашата детска градина/в нашето училище;
- цветовете са просто цветове. Няма момичешки и момчешки цветове. Едно дете може да хареса един цвят, а друго дете да хареса друг цвят.

Много е важно да се работи с децата, за да се развие тяхното критично мислене, но също толкова важно е да се работи паралелно и с възрастните, които са около тях.

ЧОВЕШКИ ПРАВА, ПРАВА НА ЖЕНИТЕ, ПРАВА НА ДЕЦАТА

Правата на човека са онези основни стандарти, които са необходими, за да имат всички хора по света достоен живот. **Всеобщата декларация за правата на човека**⁴, приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 година, е революционен документ в тази област, който и до днес продължава да служи като най-важния глобален инструмент за правата на човека. Той подчертава, че в основата на свободата, справедливостта и мира в света стоят признаването на достойнството и стойността на човешката личност и равнопоставеността на мъжете и жените.

Тези две основни ценности дефинират и много други, които служат за базов ориентир на хората и обществата как да съжителстват. Част от тях са:

- Свобода
- Уважение към другите
- Недопускане на дискриминация
- Толерантност
- Справедливост
- Отговорност

Заради своята уязвимост в обществото и големия риск да попаднат в ситуация на злоупотреба, дискриминация и насилие и да загубят човешките си права, жените и децата са обект на специални грижи и законова

подкрепа. Правата на жените и децата засягат защитата на тяхната телесна цялост и автономност на волята - да не бъдат обект на емоционална, физическа и сексуална злоупотреба, да живеят в безопасна и сигурна среда, да могат да изразяват свободно желанията си, да реализират потенциала си. Защитата на тези права е гаранция за социалния напредък и просперитета на обществата, затова тя е регламентирана в редица международни документи. Ще споменем накратко някои от най-важните.

⁴ <https://www.ohchr.org/en/udhr/pages/Language.aspx?LangID=blg>

Конвенция на ООН за правата на детето⁵

Документът обвързва държавите с осигуряването на специални гаранции и грижи, включително подходяща правна защита за децата, поради тяхната физическа и умствена незрялост и уязвимост.

Член 2 регламентира осигуряването на правата на всяко дете без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидност, рождение или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници. Отговорност на

държавите е да се грижат за благосъстоянието на децата и да ги закрилят, като във всичките си действия се ръководят от техните висши интереси (Чл. 3). Правото на живот, както и възможностите за оцеляване и развитие са базови за Конвенцията (Чл. 6), както и правото на децата да изразяват свободно своите възгледи по всички въпроси, отнасящи се до тях, като на тези възгледи следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето (Чл. 12). Закрилата на децата е приоритет на Конвенцията, независимо дали се касае за физическо или психическо насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено (Чл. 19). Правото на образование се разглежда освен в контекста на достъпност, наличност, всеобхватност, премахване на невежеството и неграмотността, така и в улеснен достъп до научни и технически знания и съвременни методи за преподаване.

Конвенция на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените⁶

Стъпвайки на Устава на Организацията на обединените нации и вярата в основните права на човека, в достойнството и ценността на човешката личност и в равнопоставеността на мъжете и жените, Конвенцията дава насоки да се променят социалните и културните модели на поведение на мъжете и жените с цел постигане изкореняване на предразсъдъците и премахване на обичаите, които са основани на идеята за непълноценността или превъзходството на един от двата пола или стереотипността на ролята на мъжете и жените (чл. 5, а). Обърнато е специално внимание и на осигуряването на семейно възпитание, което включва в себе си правилно разбиране на майчинството като социална функция и признаване на общата отговорност на мъжете и жените във възпитанието и развитието на своите деца при условие, че във всички случаи интересите на децата бъдат преобладаващи (чл. 5, б). Документът акцентира върху ангажиментите на държавите да премахнат дискриминацията спрямо жените в няколко ключови области:

⁵ https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-09/CRC_bg.pdf

⁶ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>

- Участие в политическия и общественния живот на страната – право на гласуване, избиране в публични органи, заемане на държавни постове, участие при вземането на решения (чл. 7).
- Достъп до качествени програми за обучение във всички етапи на образованието, възможности за свободна ориентация при избор на професията или специалност, равни права при получаването на стипендии и помощи за образование, както и специални мерки за ограничаване на броя на момичетата, преждевременно напуснали училище (чл. 10).

- Трудова реализация чрез еднакви възможности за наемане на работа, свободен избор на професия и възможност за напредване в кариерата, право на еднакво възнаграждение за еднаква работа (чл. 11).
- Достъп до медицинско обслужване (чл. 12), право на семейни помощи и финансово кредитиране, както и на участие в културния живот (чл. 13).
- Еднакви права в рамките на брачните отношения, в това число свободен избор на партньор, еднакви права и задължения като родители, възможност да съчетават семейните ангажименти с образованието и реализацията си, равнопоставеност между партньорите при притежаването, придобиването, управлението, използването и разпореждането с имуществото (чл. 16).

Комитет за премахване на дискриминацията срещу жените (CEDAW), който наблюдава прилагането на Конвенцията

Комитетът за премахване на дискриминацията срещу жените (CEDAW) е органът на независими експерти, който наблюдава прилагането на Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените. Комитетът CEDAW се състои от 23 експерти по правата на жените от цял свят. За първи път, след демократичните промени, България има експерт⁷ в Комитета с мандат 2019-2022 година – г-жа Геновева Тишева.

Към **Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените** има **Факултативен протокол**, който включва:

Процедурата за комуникация - дава право на лица и групи жени да се оплакват пред „Комитета за премахване на дискриминацията срещу жените“ за нарушения на Конвенцията.

Процедура за разследване - дава възможност на Комитета да провежда разследвания при сериозни и систематични нарушения на правата на жените.

⁷ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Membership.aspx>

Обща препоръка № 36 на Комитета на ООН за премахване на дискриминацията по отношение на жените (CEDAW) от 2017 година – Относно правото на момичетата и жените на образование⁸

Правото на образование и на равенство в образованието е неотменим елемент от правата на жените. Специалният докладчик на ООН по правото на образование⁹ е заявила, че „...правото на образование за жените и момичетата... е от съществено значение за премахване на всички форми на дискриминация, от които жените и момичетата страдат“. По този начин това право може да се нарече „защитно“ право, което е от категорията на социалните, икономическите и културни права и е включено в много от международните документи. То съдържа много други права, като правото да получаваш или да имаш достъп до образование; правото на избор на образование; правото на равенство в образованието. Накратко, образованието трябва да е налично, достъпно, да може всеки човек да си го позволи, да е адекватно на нуждите и да може да се адаптира към различни ситуации.

Правото да не бъдеш дискриминиран в образованието е едно специфично право. За разлика от насилието срещу жените, основано на пола или климатичните промени и намаляване влиянието на природните бедствия, които не са изрично уредени в Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW)¹⁰, но които са определени от Комитета CEDAW като попадащи в обсега на Конвенцията (правото на свобода от дискриминация, правото на здраве, правото на жените от селските региони), в член 10 Конвенцията предвижда изрично задължение на държавите да предприемат подходящи мерки за премахване на дискриминацията между жените и мъжете и между момичетата и момчетата в областта на образованието. В чл. 10 е уредено подробно следното:

„Държавите, страни по Конвенцията, взимат всички необходими мерки за ликвидиране дискриминацията по отношение на жените с цел да им осигурят равни права с мъжете в областта на образованието и по-конкретно, за да осигурят въз основа на равенството на мъжете и жените:

а) еднакви условия за ориентация при избор на професията или специалност, достъп до образованието и получаването на дипломи в учебните заведения от всички категории както в селските, така и в градските райони; това равенство трябва да бъде осигурено в предучилищното, общото, техническото и висшето образование, както и във всички форми на професионалната подготовка;

б) достъп до еднакви програми на обучение, еднакви изпити, преподавателски състав с еднаква квалификация, училищни помещения и оборудване с еднакво качество;

⁸ Разработка на г-жа Геноева Тишева – експерт в Комитета CEDAW

⁹ <https://www.ohchr.org/en/issues/education/sreducation/Pages/SREducationIndex.aspx>

¹⁰ <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cedaw.pdf>

в) *отстраняване на всяка стереотипна концепция за ролята на мъжете и жените на всички равнища и във всички форми на обучение чрез поощряване на съвместното обучение и други видове обучения, които ще спомагат за постигането на тази цел, и по-конкретно чрез преразглеждане на учебните помагала и училищните програми и адаптацията на методите за обучение;*

г) *еднакви възможности за получаване на стипендии и други помощи за образование;*

д) *еднакви възможности за достъп до програми за продължаване на образованието, включително програми за разпространение на грамотността сред възрастните и програми за функционална грамотност, насочени по-конкретно към възможно най-бързо намаляване на разрыва в знанията на мъжете и жените;*

е) *намаляване броя на девоичките, които не завършват училище и разработка на програми за девойки и жени, преждевременно напуснали училище;*

ж) *еднакви възможности за активно участие в спортните занятия и физическата подготовка;*

з) *достъп до специална информация от образователен характер с цел съдействие за осигуряване на здравето и благосъстоянието на семействата, включително информация и консултации за семейно планиране.”*

На 16 ноември 2017 година Комитетът CEDAW финализира и публикува Обща препоръка № 36 относно правото на момичетата и жените на образование¹¹. Тази препоръка още от самото начало подчертава, че „*образованието играе решаваща преобразяваща и овластяваща роля за насърчаване на ценностите на човешките права и е признато като подстъп към равенството на мъжете и жените и към напредъка на жените.*”

Като се базира на статистиката, относно отпадането на момичетата от училище и на данните за грамотността, Комитетът отбелязва, че поначало момичетата и жените са дискриминирани непропорционално при достъпа, задържането в училище, третирането, резултатите от образованието и възможностите в кариерата. Комитетът свързва препоръката с Цел 4 от Целите на устойчивото развитие, която се стреми да „*осигури включващо и равно по качество образование и да насърчава възможностите за образование през целия живот.*”

Обща препоръка № 36 е организирана около 3 основни теми:

- достъп до образование;
- равно третиране и възможности в образованието;
- как образованието влияе на правата като правото на равенство по пол извън образователната сфера, като се подчертава, че дори образователните достижения на мъжете да са по-ниски, те заемат по-добри позиции.

¹¹ https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared20%Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_36_8422_E.pdf

Ето някои от основните препоръки, свързани със задълженията на държавите по чл. 10 от Конвенцията, съдържащи се в документа:

- да се осигури универсално, безплатно и задължително образование до ниво на средно образование за всички и да се премахне небалансираното разпределение на бюджетни средства за образованието на уязвими и маргинализирани групи момичета;
- да се включи подходящо според възрастта образование в учебните планове в училищата относно Конвенцията CEDAW;
- правото на образование да бъде закрепено в Конституцията и законите и да се осигурят всички условия за пълноправно участие на момичетата, включително от всички уязвими групи, в образователния процес;
- да се елиминират стереотипите по пол, като се приемат и прилагат политики и програми за равенство между мъжете и жените на всички нива;
- да се насърчават медиите да утвърждават позитивни и несексуализирани образи на жените, включително на жените и момичетата от различни етноси, възрастови групи, жени и момичета с увреждания.

Пекинска декларация и платформа за действие¹²

Документът от 1995 г. се приема за най-изчерпателната глобална политическа рамка и план за действие за овластяване на жените и постигане на равнопоставеност на жените и мъжете в световен мащаб. Платформата за действие обхваща 12 приоритетни области, за всяка от които са идентифицирани стратегически цели, както и действия, които трябва да бъдат предприети от правителствата и други заинтересовани страни на национално, регионално и международно ниво. Стратегическите области, в които съществуват критични за напредъка и развитието на жените проблеми, са:

1. Жени и бедност (социална изолация) – Стратегическата цел в тази област е да бъдат създадени специфични политики и стратегии, които отчитат нуждите и ограниченията пред жените, които живеят в бедност и социална изолация.

2. Жени и образование – Преодоляване на неграмотността сред жените и осигуряване на равен достъп до образование. Създаване на условия за обучение през целия живот на момичетата и жените.

3. Жени и здраве – Подобряване на достъпа до адекватно, достъпно и качествено здравеопазване през целия живот. Укрепване на програмите за превенция на женското здраве.

4. Насилие срещу жени – Предприемане на широкообхватни мерки за борба с насилието срещу жени. Борба с трафика на жени и оказване на подкрепа на пострадали от насилие в следствие на проституция и трафик.

¹² <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>

5. Жени и въоръжени конфликти – Защита на жените, живеещи в условията на въоръжени или други конфликти или под чужда окупация. Ограничаване на нарушаването на човешките права в ситуации на конфликти. Осигуряване на защита, подкрепа и обучение на жени-бежанки.

6. Жени и икономика – Насърчаване на икономическата независимост на жените, включително достъпа им до заетост, подходящи условия на работа и контрол върху икономическите ресурси. Осигуряване на обучение, информация и достъп до пазари на жените с ниски доходи. Премахване на сегрегацията на труда и всички форми на дискриминация в заетостта.

7. Жените във властта и вземането на решения – Осигуряване на равен достъп и пълноправно участие на жените във властовите структури и при вземането на решения.

8. Институционални механизми за напредъка на жените – Интегриране на равнопоставеността на жените и мъжете в законодателството, държавните политики, програми и проекти.

9. Женски човешки права - Осигуряване на равенство и защита от дискриминация в законодателството и на практика.

10. Стереотипизиране на жените и неравнопоставеност при достъпа им до комуникационните системи и особено медиите – Повишаване на възможностите на жените за участие и изява в публичното пространство и достъпа им до процесите на вземане на решения в медиите и новите комуникационни технологии. Осигуряването на балансиран и нестереотипен образ на жените в медиите.

11. Жени и околна среда – Активно включване на жените на всички нива в процесите на вземане на решения, свързани с околната среда.

12. Момичетата – Премахване на всички форми на дискриминация, насилие и експлоатация срещу момичетата. Повишаване на тяхното участие в социалния, икономическия и политическия живот. Повишаване на ролята на семейството за подобряване на положението на момичетата.

Европейски политики за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете

Европейският съюз постигна значителен напредък в областта на равнопоставеността през последните десетилетия. Това е резултат от:

- законодателството за равно третиране;
- интегрирането на принципа на равните възможности на жените и мъжете във всички останали политики;
- конкретните мерки за напредък на жените.

Равенството между жените и мъжете е една от основополагащите ценности, посочени в чл. 8 от **Договора за функционирането на Европейския съюз**¹³.

Гарантирането на равенство между жените и мъжете във всички области, включително заетостта, труда и възнаграждението, е регламентирано и в чл. 23 от **Хартата на основните права на Европейския съюз**¹⁴. В същия документ, чл. 21 посочва „Забранена е всяка форма на дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политически или други мнения, принадлежност към национално малцинство, имотно състояние, рождение, увреждане, възраст или сексуална ориентация.”

През 2020 година човечеството беше изправено пред нова криза – **пандемията COVID-19**, която донесе нови предизвикателства в защитата на правата на децата и особено на момичетата. Избухването на COVID-19 засегна дълбоко средата, в която децата и младежите растат и се развиват от ранно детство до края на юношеството. Животът на децата от всички възрасти и във всички държави се промени в дълбочина. Те бяха засегнати от социално-икономическите последици от кризата и в някои случаи от въведените смекчаващи ограничителни мерки, за които все още е трудно да се оцени доколко ползите не са донесли и вреди.

Продължаващата криза може да увеличи броя на децата, живеещи в бедни домакинства с до 117 милиона до края на 2020 г., според последния анализ на УНИЦЕФ и Save the Children¹⁵. Непосредствената загуба на доходи често означава, че семействата са по-малко способни да си позволят неща от първа необходимост като храна и дрехи, ограничен е достъпът им до здравни грижи и образование и са изложени на по-голям риск от насилие, експлоатация и злоупотреба. Обостри се кризата с достъпа до образование за децата. В 188 държави училищата бяха затворени и това засегна над 1,6 милиарда деца и младежи. Не навсякъде държавите успяха да въведат дистанционно обучение, а сред страните с ниски доходи делът е само 30 %. Докато наличните доказателства сочат, че прякото въздействие на COVID-19 върху детската и юношеска смъртност е много ограничено, прогнозите са, че оцеляването на децата ще бъде трайно засегнато от последиците на пандемията. Според проучване, обхващащо 118 държави с ниски и средни доходи, допълнителни 1,2 милиона смъртни случаи на деца на възраст под пет години могат да настъпят само за шест месеца. Що се отнася до насилието, редица фактори, свързани с мерките за социална изолация, вероятно ще доведат до повишен риск за децата, заради нарастващото напрежение в домакинството, стреса, икономическата несигурност, загубата на работа и социалната изолация. Децата, също така, могат по-често да бъдат свидетели на домашно насилие.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=celex:12012E/TXT>

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>

¹⁵ <https://data.unicef.org/topic/covid-19-and-children/>

Момичета, особено от маргинализирани групи, ще бъдат особено засегнати от вторичните въздействия на COVID-19¹⁶, заради риска да станат жертви на двойна дискриминация въз основа на възраст и пол. Мерките за ограничаване на разпространението на болестта влошиха съществуващите неравенства и увеличиха отпадането на момичетата от училище, защото в сравнение с момчетата те имат по-малък достъп до технически устройства и интернет, необходими за дистанционно обучение. Прогнозите на специалистите са, че икономическият спад, безработицата и затварянето на училища ще увеличат сексуалното насилие, експлоатацията, трафика, детският труд и вредните практики в местните общности, като насилствени бракове, ранна бременност, генитално осакатяване. Всички тези негативни тенденции в най-голяма степен ще засегнат младите момичета. Тази група е в по-голяма зависимост от медицинските служби, програмите за сексуално и репродуктивно здраве, социалните услуги, трудовите посредници. Затрудненият достъп до тези системи за подкрепа по време на пандемията увеличи значително риска за живота и здравето на момичета.

¹⁶ Plan International/John von Ahlen „COVID-19 The impact on girls” -
https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2020/05/covid_19_impact_on_girls_3_.pdf

Б. КЛАСИЧЕСКИТЕ¹⁷ ВЪЛШЕБНИ ПРИКАЗКИ ЗА ДЕЦА

1. ВЪЛШЕБНИТЕ ПРИКАЗКИ И СВЕТА НА ДЕТЕТО

Приказките се предават от поколение на поколение, почти като обред, който има за цел в ранна възраст да преведе детето през цялата история на света и да му покаже най-ценното от човешкия опит. Тяхното влияние върху формирането на житейските възприятия и социализацията е толкова голямо, че науката вече не ги възприема просто като забавни истории, които се разказват за лека нощ. Векове наред приказките са източник на морал, етика и обществени норми. Понякога техните послания са толкова трайни и непреходни, че човек ги носи през целия си живот като мерило за „правилно и неправилно“, „добро и зло“, „красиво и грозно“.

Приказните истории помагат на момичетата и момчетата да пораснат, да се сблъскат със страховете и копнежите си, да изградят своята ценностна система. Те активизират емоционалната, интелектуалната и поведенческа сфера на детето и помагат за доброто му психическо здраве. Няколко са основните фактора, които правят приказките близки до децата.

Вълшебните истории дават възможност на детето да разгърне своето въображение. Всеки от нас в детството си се е потапял в магическия свят на приказките, където се случват чудеса и няма невъзможни неща, но като възрастни става все по-трудно да преминем отвъд границите на рационалното мислене. Тази способност притежават в най-голяма степен децата до 10 годишна възраст, които без съпротиви, без разсъждения и без критичност просто навлизат в приказния сюжет със своето необятно въображение. Магическата реалност е изключително близка до естествения детски стремеж към фантазиране, съпреживяване на нереални сюжети, идентифициране с герои, които притежават свръхестествени способности.

Символиката в приказките е друга тяхна особеност, която привлича детето. В приказните образи са наслоени символи, идващи от миналото на човечеството. Те се срещат в митовите, в религията, в сънищата. Тези символи са близки и понятни за децата в ранна възраст, защото възплъщават вътрешния им свят – техните страхове, желания и образи, с които се идентифицират. С ограничения си житейски и познавателен опит детето е много по-близо до символите и през тях разбира света много по-лесно, отколкото през рационално и логическо познание.

Вълшебните приказки показват света по същия начин, по който си го представя едно дете. В тях се разказва за конфликти, трудности, отношения, сходни с неговите. Сюжетите са опростени и лесно разбираеми, което дава възможност децата без проблеми да правят съпоставка със

¹⁷ Това не са приказните истории, които се разпространяват от Уолт Дисни Къмпани. Това са фолклорни истории, които братята Грим са събрали и издали за първи път през 1812 г. В последствие Вилхелм Грим ги преработва, като добавя нови елементи и премахва други, за да станат приемливи за обществото. Събирането и издаването (още през 1697 г.), а в последствие и преработването на фолклорни истории е правил и Шарл Перо

своите собствени преживявания и така да опознават и разбират по-добре както себе си, така и връзките си с околните. Няма нужда приказките да бъдат обяснявани, защото в тях сложните екзистенциални проблеми са поставени кратко и точно, в съответствие с понятията и познанията на едно дете. Във вълшебните истории има ясни и категорични разграничения – това е добро, това е зло; този герой е добър, този – е лош, което не изисква децата да разсъждават и да подлагат на съмнение сюжетите и персонажите. Нещо повече, те се превръщат в еталон и основно мерило, което помага на децата да се ориентират в света около тях.

Приказките са истински¹⁸. Те събират в себе си цяла вселена от събития, характери и теми, които са занимавали човечеството през вековете; включват в разказите си хора от всички поколения - от детството до старостта; показват силните и слабите страни на човешката природа и контрастите около нас - богати и бедни, добри и лоши, смели и страхливи, красиво и грозно; наситени са с емоция, вълнуват и забавляват; поставят общовалидни теми - човешкия стремеж към свободата, приятелството, любовта. Приказките могат да представят екстремни ситуации (злоупотреба, насилие, лишения), които са трудни за обсъждане с деца в ранна възраст. Като културно приети разкази, те позволяват да се изследват и обсъждат конфликтни теми, за да стимулират децата да мислят критично. Имаме предвид по-специално класическите версии на приказките. По време на проекта партньорите целенасочено решихме да работим с децата, използвайки класическите текстове на Братя Грим, Шарл Перо и Ханс Кристиан Андерсен, защото версиите на Уолт Дисни Къмпани, които обикновено са познати на децата, в някои случаи използват „вълшебния свят“ на приказките с комерсиална цел.

Приказките подготвят децата за трудностите в живота¹⁹. Въпреки че са изградени на основата на измислици, приказките могат да подготвят децата за реалните препятствия в съвременния живот.

Освен че представят цялото многообразие от човешки проблеми, те дават и решения на конфликтите. В този смисъл, вълшебните истории могат да подкрепят и дори да ускорят психическото развитие на децата, като ги насърчат да се преборят със собствените си страхове и тревоги. Класическите приказки имат ясна целенасочена структура, която се повтаря с различни сюжети и герои. Тя позволява на детето да „влезе“ в историята, да премине през нея, заедно с главния герой и да „излезе“ като победител. Отбелязват се няколко важни уроци, които приказките дават на децата. Първият от тях е урокът за щастлив край, който носи увереност и смелост за преодоляване на житейските трудности, както и перспективата за

компенсиране след преживените неприятности. Линията на развитие на действието е следната – първо са липсите и страданията, после изпитанията, в които героят да се докаже и накрая идва наградата за усилията. Вторият урок е за приемането на препятствията, а не тяхното заобикаляне, като гаранция за удовлетвореност и постигане на успех.

¹⁸ Calvino I. (1956), Italian fairy tales – Collection of popular tradition over the past hundred years and transcribed in Italian from the various dialects.

¹⁹ Проф. Светлана Стойчева, интервю пред Българска телеграфна агенция, 10 март 2017 г.

Приказките отговарят на психичните потребности на децата²⁰. „Приказките, в своите традиционни версии, представят на дълбоко подсъзнателно ниво проблемите, с които децата и юношите се сблъскват по време на своето израстване: как да интегрират противоречивите си емоции към родителите, съперничеството между братя и сестри и т.н.” Приказките предлагат и решения на тези проблеми в символична форма, което дава възможност на детето да работи със своите „опасни“ емоции по безопасен и конструктивен начин.

Приказки, които са най-близко до оригиналните фолклорни истории, имат истински терапевтичен ефект, принос за който имат и отрицателните герои и страшните сюжети. С усещането, че предпазват детето от лоши чувства и дискомфорт, възрастните съзнателно променят традиционните приказки, добавят положителни герои и премахват отрицателните. Някои родители, например, отказват да четат на децата си как Червената шапчица е изядена от Вълка или Хензел и Гретел са изоставени от своите родители. Добре е обаче да се има предвид, че оцелялата през вековете приказна история е заредена със символи, които пряко кореспондират с несъзнаваното в детето, отключват емоции и потенциал за личностно развитие. Принос за това имат както положителните герои и щастливия край, така и злодеите и страшните моменти. Оригиначните сюжети успешно се прилагат в различни терапевтични техники, като например приказкотерапията. След модернизирването на традиционните фолклорни истории, омекотяването им и заличаването на страшните части, голяма част от тях губят връзката си с несъзнавания психичен свят на децата и това в значителна степен намалява терапевтичния им ефект.

„Приказките са важни не защото показват на децата какъв е животът, а защото придават форма на дълбоки страхове и мечти за живота чрез фантазия“, казва Сали Годард Блайт, директор на Института по невро-физиологична психология и автор на „Геният на естественото детство: Тайните на процъфтяващите деца“. Приказките създават за децата безопасна среда, в която да разберат някои наистина объркващи и трудни за тях чувства, които те все още не могат да формулират за себе си.

В заключение може да се обобщи, че приказките са мощен инструмент за формиране на първите житейски ценности и морални категории при децата в ранна възраст. Чрез вълшебните истории те започват да развиват своите идеи за света докато са малки. В рамките на фантазната реалност се проектират техните собствени чувства, вътрешни конфликти, отношения в семейството, с близките и връстниците. Приказките носят редица отговори за детето и му помагат, въпреки крехката си възраст и липсата на житейски познания, лесно да се ориентира в околния свят.

Приказките в голяма степен стимулират в децата и придобиването на определени знания в съответствие с исканията на обществото. Те са инструмент за затвърждаване на доминиращи в

²⁰ https://psykosyntesforum.se/fairytales_therapy.html

обществото схващания по начин, по който определени социални взаимоотношения, характеристики, модели на поведение и ценности да не бъдат поставяни под въпрос и да не бъдат оспорвани и критикувани, а да се приемат като норма.

2. КАК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ ВЪЛШЕБНИТЕ ПРИКАЗКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ТЕМАТА ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА

В днешния век на глобализация и множество възможности, които предоставя развитието на технологиите, липсата на увереност в собствените сили, икономическата зависимост, липсата на образования и професия, безработицата и социалната изолация лишават много жени и някои мъже от достоен, интересен и многообразен живот. В този смисъл, приказките, които представяме на децата, продължават да влияят върху тяхното личностно и социално израстване, защото им предоставят ролеви модели за подражание, които, както видяхме, могат

дългосрочно да моделират живота им.

Това е голяма отговорност за родителите, за учителите и за цялото ни общество. Да изградим и възпитаем момчетата и момичетата като равнопоставени личности още от детството е задача, която стои пред всички възрастни, защото впоследствие ще доведе до партньорски взаимоотношения и у дома, и в училище, и на работното място; ще ограничи насилието и ще им даде крила за полет в знанието и развитието; за еднаква изява, удовлетвореност и пълноценен живот. А това е и право на всяко човешко същество – да има достоен живот и всяка различност да бъде уважавана от всеки човек. Нашето

общество е достигнало степен на културно развитие, която може да изисква прочитът, дори на тези стари, но любими на всички от детството, вълшебни приказки да бъде съвременен и стъпващ на ценностите за равенство и уважение, които изповядваме.

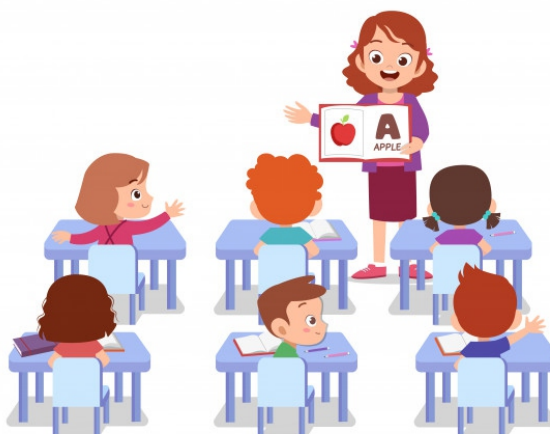
В обучителните дейности с деца в предучилищна и начална училищна възраст класическите детски приказки успешно могат да се използват за насърчаване на тяхното критично мислене и оспорване на ограничаващите стереотипи за жените и мъжете. Ключовите понятия, около които следва да е базирано това въздействие, са:

- Подход, основан на правата на човека;
- Чувствителност и разбиране за важността на социалните очаквания и норми към момичетата и момчетата и тяхното влияние върху децата;
- Приемане на стереотипите като исторически структурирани и културално, и социално приемливи роли за жените и мъжете, които генерират неравнопоставеност и са предпоставка за дискриминация и насилие;

- Използване на приказките като, най-близък до познанията и интересите на децата, контекст за идентифициране и обсъждане на темата за равните възможности на жените и мъжете.

При осъществяването на педагогически дейности с деца по темата за равните възможности на жените и мъжете предлагаме следния методически подход:

- Системност и свързаност – темата е сложна и чувствителна, затова следва да бъде разглеждана в контекста на социалната и културна среда, като се включват значимите възрастни около децата - родители, учители, ментори, спортни треньори и др.
- Акцентиране върху възможностите, а не върху ограниченията – разглеждане на темата през положителна перспектива, която се фокусира не върху проблемите, а върху решенията. Подобен подход дава насоки за промяна и оптимизъм. Той би бил най-близо до естественото детско желание за добър завършек.
- Диалогичност – даване на възможност на децата да мислят автономно, извън рамките, зададени от възрастните. Избягване на мултиплицирането на стереотипи. Когато децата разсъждават по темата за равните възможности на жените и мъжете, те трябва да бъдат насърчавани да разсъждават извън стереотипните разбирания, без да се страхуват, че ще бъдат осмивани и отхвърлени.
- Метафоричен подход – въздействие в рамките на фантазна реалност, за да се избегне пряко засягане на ценностите и нормите, които детето носи от своето семейство, обкръжение и култура. Децата трябва да имат възможност да адаптират новите знания към своята реалност, а не да ги конфронтират.
- Интеграция между физическо, когнитивно и емоционално преживяване - за да се развият в много ранна възраст здравословни отношения между момичетата и момчетата е добре да се въздейства на няколко нива, за да се постигне натрупване на знания, съчетани с опит и интегриране на всичко това във вътрешния свят на детето.

ЧАСТ ВТОРА - НАЦИОНАЛЕН ОПИТ

БЪЛГАРИЯ

В рамките на Проект „Вълшебните приказки“ в България бяха изпълнени поредица от дейности с деца, детски учители и родители, целящи въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в обучението на деца на възраст 5-7 години в детските градини. Дейностите по проекта бяха проведени в тясно сътрудничество с директорите и учителите от две детски градини в град Търговище – Детска градина № 2 „Осми март“ и Детска градина № 9 „Приказка“. Тяхното сътрудничество и партньорство по проекта бяха изключително ценни и полезни за намирането на най-добрите решения, педагогически подходи и методологични адаптации за поставяне на темата за равните възможности на жените и мъжете в ранна детска възраст чрез използването на класически детски приказки.

Представяйки националният опит в България, ще започнем с важните закони, политики и регламенти, които насърчават равнопоставеността на жените и мъжете и въвеждането на тази тема в обучението на децата от ранна възраст. Те бяха основата, върху която стъпиха проектните дейности, за да дадат своя принос към оспорване на стереотипните образи на жените и мъжете и насърчаване на децата да изграждат безопасни и здрави отношения, базирани на уважение и зачитане.

На следващо място, ще представим националния контекст в изпълнението на подобни дейности и експерименталната част на проекта, като акцентираме върху направените адаптации, съобразно педагогическите рамки в процеса на образование в детските градини и съществуващите културални специфики в страната. Направените обобщения и изводи дават насоки за продължаване на работата и трайно присъствие на темата за равните възможности на жените и мъжете в обучението на деца на възраст 5-7 години.

Като практическо приложение към Наръчника представяме 12 модулни занимания, базирани на 9 класически детски приказки, които биха могли да помогнат на детските учители и специалистите, които работят с деца в предучилищна възраст, да провеждат ситуационни занимания по темата за равните възможности на жените и мъжете.

1. ПОЛИТИКИ, КОИТО НАСЪРЧАВАТ РАВНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

България е страна по изпълнението на редица международни конвенции, както и на международни правни актове по правата на човека. В областта на равнопоставеността на жените и мъжете най-значими, които определят и бъдещата стратегическа рамка на политиката в тази област, са Пекинската декларация и Платформа за действие по правата на жените, приети на Четвъртата конференция на ООН за жените (1995 г.), Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените²¹, заедно с Комитетът за премахване на дискриминацията срещу жените (CEDAW), който наблюдава прилагането на Конвенцията и Факултативният протокол²² към Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените.

Значителна част от националното законодателство в страната, свързано с равните възможности на жените и мъжете, е прието в процеса на неговото хармонизиране с достиженията на правото на Европейските общности. В този процес националните норми бяха приведени в съответствие с първичното и вторичното законодателство на Европейския съюз, най-вече в областта на равното третиране на жените и мъжете, равните възможности за всички и борбата с всички форми на насилие на основата на пола.

Закон за равнопоставеност на жените и мъжете²³

Държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете в България е уредена със специален Закон за равнопоставеност на жените и мъжете (Обн., ДВ., бр.33 от 26 Април 2016 г.).

По смисъла на този Закон, равнопоставеност на жените и мъжете означава „равни права и задължения, равни възможности за реализация и за преодоляване на пречки във всички области на обществения живот, като жените и мъжете са свободни да развиват своите лични способности и да правят избор без ограничения на социалната роля на своя пол.“ (Допълнителни разпоредби на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете).

Държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете се основава на принципите на:

1. равни възможности за жените и мъжете във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот;
2. равен достъп на жените и мъжете до всички ресурси в обществото;
3. равно третиране на жените и мъжете и недопускане на дискриминация и насилие, основани на пола;
4. балансирано представителство на жените и мъжете във всички органи, вземащи решения;
5. преодоляване на стереотипите, основани на пола.

²¹ Конвенцията е ратифицирана през 1981 год.

²² Факултативният протокол е ратифициран през 2006 год.

²³ <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136803101>

Според Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете (2016-2020)²⁴ в страната има изграден цялостен институционален механизъм за превенция и противодействие на дискриминацията, като полът е един от деветнадесетте признаци, за които Законът за защита от дискриминация осигурява защита. „Държавата полага усилия за защита на политическите и социални права на жените и мъжете, насърчава равнопоставеността в сферата на заетостта, заплащането на труда и социалното осигуряване, професионалната квалификация и развитие в кариерата, съвместяването на семейния с професионалния живот и правото и ползването на родителски отпуск. Гарантирано е правото на достъп до националните и общочовешките културни ценности, правото на развитие на личностната култура, свободата на художественото, научното и техническото творчество, изобретателските, авторските и сродните на тях права.“, се посочва в Стратегията.

Закон за защита от дискриминация²⁵

Законът за защита от дискриминация (Обн., ДВ, бр. 86/2003 год.; в сила от 01.01.2004 год.) постига в голяма степен съответствие на достиженията на правото на ЕС в областта на равното третиране на жените и мъжете.

Той регламентира равнопоставеността по отношение на трудовата заетост и упражняване на правото на труд, възможностите за обучение и професионална квалификация, равното заплащане за равностоен труд. (Раздел I. Защита при упражняване правото на труд). В областта на образованието и обучението Законът постановява:

чл. 35 (1) Лицата, осъществяващи обучение и възпитание, както и съставителите на учебници и учебни помагала са длъжни да предоставят информация и да прилагат методи на обучение и възпитание по начин, насочен към преодоляване на стереотипи за ролята на жената и мъжа във всички сфери на обществения и семейния живот.

(2) Детските градини, училищата и висшите училища включват в своите образователни програми и планове обучение по проблемите на равенството на жените и мъжете.

Принос за премахването на различията между жените и мъжете и превенция на дискриминацията в България имат и редица стратегически и оперативни документи като:

Национална програма за превенция и защита от домашно насилие, Националната стратегия за интеграция на ромите, Националната програма за превенция и борба с трафика на хора и др.

2. ОПИТ В РАБОТАТА С ДЕЦА НА ВЪЗРАСТ 5-7 ГОДИНИ ПО ТЕМАТА ЗА РАВНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

В детските градини в България съществуват откъслечни опити да се работи по темата за равните възможности на жените и мъжете. В различни периоди са провеждани занимания с деца в предучилищна възраст, основно в контекста на превенция на насилието. Тези опити са

²⁴ <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1218>

²⁵ <https://lex.bg/laws/ldoc/2135472223>

основно реализирани от граждански организации в рамките на ограничени във времето проекти. Липсват педагогически програми, които да са част от задължителното обучение на децата в детската градина, което е пречка за устойчивостта и трайното присъствие на темата в образованието и възпитанието в ранна възраст.

От една страна, причината е, че темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете изглежда сложна и не могат да се намерят практически инструменти, чрез които да бъде „преведена“ на езика на децата. Опитите в тази посока са единични, базирани основно на добри чуждестранни практики, които не винаги са адекватни на българския контекст. Тази празнина се допълва от липсата на национални стандарти и политики за въвеждане на темата за равнопоставеността в ранното детско обучение, което я прави непопулярна и по-скоро насърчава институциите в сферата на образованието да я избягват.

От друга страна, смята се, че в детската градина децата са прекалено малки и не е редно в тази възраст да им се представят житейски ситуации, които са спорни и нееднозначни. Равнопоставеността на жените и мъжете, както и липсата на такава, определено е тема, която предизвиква дебати, конфликти и разделение в обществото и преминава през личните субективни усещания на всеки. Доказателство за тази теза е факта, че в училищата и особено в средния етап на образованието, в много по-голяма степен съществуват различни форми на гражданско образование, чрез които с децата се работи за преодоляване на стереотипите за жените и мъжете и насърчаване на равните възможности на момичетата и момчетата. При по-големите деца тези теми се поставят много по-често, отколкото при работа с деца на възраст 3 – 7 години.

Приносът на проект „Вълшебните приказки“ към преодоляването на тези дефицити е разработването на практически модули за работа с деца на възраст 5-7 години, които са иновативна методика за поставяне на сложни теми чрез популярни и любими за децата приказни сюжети. Осъзнавайки колко важно е децата да имат и подкрепяща среда от значими възрастни около себе си, екипът привлече родители и учители в процеса, за да се гарантира, че темата трайно ще присъства във възпитанието и обучението на децата в детската градина и в семейството.

Основната цел на педагогическите интервенции по проекта беше да превърне общността в детската градина в по-сигурно място за децата чрез насърчаване на конструктивно сътрудничество между момичета и момчета.

В работата с децата бяха приложени методики максимално близки до обичайно прилаганите в предучилищните групи в детските градини, като структура на съдържанието и времетраене. Това позволи плавно въвеждане на новото занимание в контекста на вече съществуващата

педагогическата практика и постави децата в позната и близка за тях обстановка. В същото време, за отграничаване на ситуационните занимания по темата за равните възможности за жените и мъжете от останалите, екипът на проекта въведе специална символика („паспорти“ за участващите деца, стикери за всеки модул, стихче за начало и стихче за край на заниманието), за да обособи модулните обучения като цялостен поток от дейности, който имат определена последователност.

Създаде се атмосфера, която подкрепя децата да са свободни в своите изказвания, без притеснение, че ще бъдат санкционирани. Това беше особено важно при насърчаването на дискусии между самите деца по теми, по които няма правилни и грешни схващания. Детското участие беше насърчавано с ясното разбиране, че децата трябва да бъдат уважавани и зачитани в своите интереси и желания и да бъдат стимулирани да изявяват потенциала си.

В педагогическата практика на детските градини в България класическите детски приказки са добре познат и широко използван инструмент за работа с децата. Те присъстват като част от методическите разработки на различните възрастови групи, включително в предучилищна възраст 5-7 години. Приказките се използват за развиване на способността на децата да усвояват ново съдържание, да категоризират, да пресъздават сюжет, да правят обобщение, да развиват и обогатяват речта си. В този аспект, проектът стъпи върху вече утвърдена практика на

представяне на класически детски приказки. Надграждащият елемент беше използването на сюжетите за поставяне на нови теми – роли на жените и мъжете, характеристики на приказните герои от двата пола, стереотипни и нестереотипни образи, насилие и злоупотреба и др.

Въвеждането на нова фантазна реалност в заниманията позволи да се спази здравословна дистанция от личностните преживявания на децата. Така сложни и конфликтни теми можеха да се дискутират без да влизат в противоречие и сблъсък с ценностите, които те носят от своите семейства и обкръжението си. Не се създаде напрежение и противопоставяне, защото

модераторите на заниманието работеха през приказната реалност и приказните герои, а не през личния опит на децата. Класическите детски приказки са универсален инструмент за въвеждане на сложни теми при малките деца. Няма нищо по естествено от това техните сюжети да представят различни житейски ситуации, включително конфликти, злоупотреба, насилие по щадящ за децата начин.

Работата по проекта използва вече съществуващата практика класическите приказки да бъдат представяни на децата в детската градина в омекотен вариант, със сериозни корекции на оригиналните истории. В адаптираните текстове липсват голяма част от страшните елементи, които са изчезнали след поредица от редакции на оригиналните истории. Практиката в България е на децата да се представят приказки, които не провокират много силни негативни емоции и най-вече страх, което съответства на приемливото за обществото схващане, че лошите

неща трябва да бъдат спестени на децата, за да не се плашат, да не се тревожат и да не изпадат във вътрешни конфликти. За да не влиза в противоречие с установените методики в детските градини, проектът използва същите текстове на приказки, които масово се използват от детските учители. Според експертния екип на проекта в тази посока е нужна промяна, за да се постигне по-добра подготовка на децата за преодоляване на рискови ситуации. Практиката показва, че насилие и злоупотреба с деца се случва дори в кърмаческа възраст и съответно програмите за превенция следва да започнат от рано, като се намери подходящ начин темата да бъде поставена на децата в детските градини. Когато с децата не се говори по сложни и конфликтни теми, каквито са насилието и злоупотребата, това не ги предпазва да станат жертви, а напротив, увеличава риска, защото те са неинформирани и неподготвени за възможните опасности.

3. АДАПТАЦИЯ НА МОДУЛИТЕ ЗА РАБОТА С ДЕЦА КЪМ НАЦИОНАЛНИЯ КОНТЕКСТ

Обучителните модули бяха приложени за първи път в периода септември 2019 – януари 2020 г. в една експериментална група деца от Детска градина №9 „Приказка“ в град Търговище. Експерименталната група имаше за цел да апробира практическите модули за въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в предучилищното и началното училищно образование, чрез използване на класическите детски приказки, както и да се изследва до каква степен дейностите във всеки модул отговарят на заложените цели и основните послания към децата.

Групата включваше 27 деца на възраст 5-7 години, от които 16 момичета и 11 момчета. Две от децата (момиче и момче) бяха със специални образователни потребности. В тази група преобладаваха деца от малките населени места на област Търговище, като 18 от тях бяха с майчин език различен от българския език.

При осъществяване на дейностите с децата бяха използвани интерактивни методи на работа (брейнсторминг, ситуационни игри, четене на приказки, картинни тестове, групови дискусии и др.), както и изработени нагледни материали (рисушки на главните герои, анимационни карти на различни предмети, презентации, стикери, кукли и др.). Използвани бяха дискусии в малки и големи групи, за да се предизвика дебат, чрез който се дава възможност на децата да мислят автономно, извън рамките, зададени от модераторите. Когато децата разсъждаваха по темата за равните възможности на жените и мъжете, те бяха насърчавани да мислят извън стереотипните разбирания, без да се страхуват, че ще бъдат осмивани и отхвърлени.

В процеса на работа с децата бяха използвани методи за наблюдение на процесното ниво, напр. как се реагирали децата, участвали ли са активно, важни техни коментари или въпроси, каква е била атмосферата – комуникацията между децата, комуникацията между децата и модераторите.

След всеки проведен модул екипът на проекта детайлно обсъждаше неговото изпълнение от гледна точка на постигнати резултати: до колко е постигната целта на заниманието; какво е било

най-полезно за децата от приложения модул; подходящи ли са били методите на работа с децата; има ли дейности, в които са се затруднили и др. В тези анализи бяха включени учителите на децата и Директорът на детското заведение като педагогически експерти, които да дадат своето професионално мнение относно провеждането на всеки модул. Събрани бяха предложения на детските учители за подобряване на съдържанието и техниките за водене на педагогическия процес. В резултат на това се направиха няколко ключови промени:

1. Адаптиране на модулите към познанията и разбиранията на децата на възраст 5-7 години.

При апробирането на модулните обучения в експерименталната група се идентифицираха следните трудности:

- Твърде много задачи за изпълнение, които не могат да се приложат в рамките на 35-45 минути;
- Използване на понятия, които не съответстват на познавателните способности на децата на тази възраст и те не ги разбират;

- Липса на визуализации, които да илюстрират определени казуси и ситуации;
- Пропуски в съчетаването на индивидуална и групова работа.

За преодоляване на тези трудности бяха приложени следните адаптации:

1.1. Разделяне на част от модулните занимания на части. Модулите с голям обем бяха структурирани в две части, които, в зависимост от съдържанието, да се провеждат в последователни ситуации в различни дни или

с прекъсване между тях в един и същи ден. Това се отнася основно за модулите, които представят сложни теми, като например насилието, вземането на решения, професионалната реализация, заплащането и др. Те изискват на децата да се даде предварително повече информация по темата, за да се обогатят познанията им и след това да могат да ги приложат в практиката. По тази причина модулите бяха разделени на две сесии, които да не натоварват децата и да им се даде по-адекватна подготовка, за да участват в заниманията. В други модули съдържанието беше намалено, за да има възможност да се вмести във времевата рамка.

1.2. Информацията в част от модулите беше преработена и опростена, за да е по-разбираема за децата. Отстранени бяха понятия, които те не знаят от собствения си познавателен и житейски опит, както и ситуации, които не могат да си представят. По препоръка на детските учители на експерименталната група за част от информацията се подготви визуализация, за да стане по-разбираема.

1.3. Индивидуалната и групова работа в модулните занимания беше структурирана изцяло по преценка на детските учители на база на техния педагогически опит в изпълнението на ситуационни занимания. За да стане по-ефективна работата с децата и да се избегнат констатирани критични точки в груповата динамика, предварително описани групови дейности бяха трансформирани в индивидуални и обратното. Това улеснява децата във възприемането на информацията и ги включва по-активно в интервенциите.

2. Прилагане на позитивен подход към темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете. Промените, които направихме, са в преформулирането на посланията, които отправяме към децата. Изместихме фокусът от дефицитите и проблемите, към възможностите и решенията. По този начин на децата се дава положителен пример, вместо да се акцентира върху различията, несправедливостите, отрицателните характеристики. Идеята е да се представят позитивни примери за образа на жената и мъжа, които съчетават грижа за другите и стремеж към самоусъвършенстване и личностна реализация. Представихме модел на равнопоставеност на жените и мъжете при разпределение на дейностите в грижа за семейството и извън дома, при получаването на заплащане, избора на професия и участието при вземането на решения.

3. Обвързване на модулите с приказките. Дейностите в заниманията бяха променени, за да са пряко обвързани със съответната приказка. Децата се поставят на мястото на героите, отговарят от тяхно име, работят с предмети, характерни за даден герой.

4. Технически адаптации. След дискусия с детските учители, които участват в проекта като ръководители на експерименталната група, бяха направени следните промени:

4.1. По модела на работа с деца в детската градина, върху всяка приказка се провеждат по 3 или 4 занимания. В първото от тях се чете текста на приказката; във второто се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката; в третото се поставят на разбираем език теми, които са основни за модула, ако те са непознати и трудно се разбират от децата; четвъртото се фокусира върху темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете.

4.2. В модулите, в които е включено използването на непознати за децата материали (кукли, палки, костюми за професиите и др.), те предварително да бъдат предоставени на децата, за да се запознаят с тях. Това ще помогне интересът им да бъде фокусиран върху дейностите в заниманието, а не върху новите за тях предмети.

4.3. Децата да могат свободно да изберат да участват или да не участват в даден сегмент от модулното занимание. По препоръка на педагозите няма да се въвежда като задължение за всяко дете да дава отговор на зададен от модератора въпрос. Практиката показва, че в такъв случай започва копиране на отговорите. Препоръчително е да дават отговор само децата, които желаят да кажат нещо.

4.4. В модулните занимания да се прилагат същите правила, каквито важат и в обичайните ситуации в детската градина. Това са вече заучени модели от децата.

4.5. Децата да се подкрепят свободно да изразяват мнението си без страх, че ще бъдат осмивани и отхвърлени. Където е възможно в заниманията следва да се създадат условия за анонимност, като например в модула с гласуването да се постави параван. Това ще предпази децата от натиска на групата и ще им даде възможност да бъдат свободни в изказването на мнение.

5. Свързване на сложните теми с понятия и ситуации, познати на децата от тяхното ежедневие. Пример: Когато трябва да се определят правилно и неправилно, да се използва символиката на светофара, с която децата са много добре запознати.

4. ОПИТ И НАУЧЕНИ УРОЦИ ОТ РАБОТАТА С ДЕЦА

Практическите занимания показаха, че в тази възраст децата са спонтанни и автентични. При тях предразсъдъците и стереотипите по отношение социалните роли на жените и мъжете (момичетата и момчетата) не са затвърдени и това дава възможност да се работи за тяхното преодоляване. Но, въпреки крехката им възраст се забелязват вече наченки на стереотипи по отношение разпределението на заниманията вкъщи и свободното време на жените и мъжете, както и по отношение изборът на играчки, обличане на дрехи в определен цвят, даването на различни задачи, налагането на различни ограничения на момичетата и момчетата. От друга страна, по въпросите за заплащането на жените и мъжете и участието им при вземането на решения децата дадоха пример за равно третиране и показаха безпристрастно равно отношение.

Детските учители и родителите, като най-значимите възрастни, които формират ценностите при децата, трябва да насърчават изграждането на конструктивни отношения между момичетата и момчетата и взаимно уважение и зачитане между тях. Когато се осигури подкрепяща среда около децата, която е чувствителна към неравенствата между жените и мъжете и с поведението си показва критичност към стереотипните роли в семейството и в обществото, това в най-голяма степен ще даде възможност на децата да

изявяват своите интереси и да реализират потенциала си без да бъдат ограничавани от обществено приемливи модели за момичетата и за момчетата.

Когато на децата се дават готови решения, те се ограничават във възможностите си да развиват критично мислене и започват да преповтарят моделите на поведение на възрастните. Системата на образованието все още има какво да направи, за да стимулира децата да изразяват свободно своето мнение, дори когато то не кореспондира с общо приетото. Научихме, че всяко дете има своя позиция по темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете, но понякога съществуват невидими бариери, които му пречат да я заяви, особено ако не е популярна. Това са най-вече страхът от подигравки и отхвърляне.

Възпитанието на децата през положителни примери е по-ефективно и устойчиво във времето. Заради спецификата на възрастта си и ограничените си възможности да влияят върху решенията и поведението на възрастните, децата нямат ресурси да се справят с проблемни ситуации, несправедливости и неравенства. Когато темите се поставят пред тях през своите дефицити е много трудно да се очаква положителна промяна, защото не е във възможностите на децата да компенсират липсите и това само ще засили чувството им на безпомощност и несправяне.

Обратно, когато на децата се дават положителни примери, това би могло да бъде вдъхновяващо за тях, че промяната е възможна и проблемите могат да намерят решение.

Приказките продължават да вълнуват децата, дори във времето на новите дигитални технологии. Те носят непреходна ценност и помагат на децата да разберат цялото многообразие на света около тях по интересен и щадящ начин. Приказките дават неограничена възможност да се поставят сложни и конфликтни теми, които съпътстват израстването на децата. Многообразието от сюжети и образи може да послужи като инструмент за оспорване на стереотипните роли на момичетата и момчетата. Освен в педагогическата практика, приказните сюжети и герои са подходящи и за терапевтични дейности с деца.

„Имало едно време...” е запазило своята магия и въздействие върху децата и до днес. Ние, възрастните, ощетяваме децата, като ги лишаваме от добрата, стара приказка, която идва от Книгата.

5. ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Ранната детска възраст е от решаващо значение за физическото, когнитивното, емоционалното и личностното развитие на децата. В тази възраст активно се формират базовите ценности, които се развиват и пренасят в живота на детето като възрастен. Следва тази възраст да не бъде пренебрегвана и изключвана от цикъла на гражданското образование.

Децата следва да се приемат като активни и ангажирани граждани, които имат богат потенциал и творчески способности и които са способни да формират и изразяват своите виждания по въпроси, свързани с тях. Препоръчително е детското участие да се насърчава във всеки етап от образователната система, включително в детските градини.

Детските градини са подходяща среда за насърчаване на хармонични и конструктивни отношения между момичетата и момчетата. Би било добре да се дебатира въвеждането на специални програми и методики за ранно обучение по темата за равните възможности на момичетата и момчетата/жените и мъжете.

Макар и да не са достатъчни, в България съществуват политики за насърчаване на равните възможности на жените и мъжете, включително регламенти за образователни програми, които да оспорват стереотипните образи на двата пола. Декларираната ангажираност в документите обаче не намира отражение в практическата работа с деца. Системата на образованието е идентифицирана като ключова за насърчаване на равнопоставеността, а липсва опит и добри практики това да се случва.

Средата в детската градина е много важна, за да се насърчават здравословни отношения между момичетата и момчетата. В предучилищна възраст децата осмислят голяма част от света около

себе си, докато играят. Затова е добре да им се предлагат различни игри и занимания, които им дават възможност да излязат от стереотипните образи на момичета и момчета. Има риск някои от децата да бъдат оцетени в своите интереси, ако се стъпва на предположението, че момичетата не биха се заинтересували от игри или занимания, които традиционно се приемат за подходящи за момчета и обратното.

Добре е в процеса на обучение и възпитание на децата в детската градина да се представя цялото многообразие от образи и роли, в които могат да са момичетата и момчетата/мъжете и жените. Това би вдъхновило децата да осъществяват своите интереси и да мечтаят без ограничения. В тази посока се забелязва съществен напредък в представянето на темата за професионалната реализация и визуализирането на различните професии едновременно чрез жени и мъже в помощните материали и помагала, които се използват от учителите в детските градини (като например картинки на полицаи или военни жени и мъже, както и лични срещи с жени и мъже полицаи, лекари, учители и др.). Добрите практики биха могли да се мултиплицират и в представянето на жените и мъжете в различни нестереотипни роли в семейството и при разпределението на домашните задължения и грижата за децата, както и участието на жените и мъжете при вземането на решения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ

Натрупаните, в рамките на проекта, опит и педагогически практики дадоха възможност да се експериментира в реална учебна среда за въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в предучилищното и началното училищно образование. Работата на екипите в три различни държави – България, Италия и Гърция разшири и дообогати опита и практиките на всеки един от партньорите по проекта, чрез обмен на добри практики и намиране на нови решения.

Важен принос на проекта е, че той успя да включи в разработването на методическите инструменти самите деца, техните учители и родители. Така бяха обединени различните гледни точки към темата за равните възможности на жените и мъжете и се отчетоха както предизвикателствата и трудностите, така и силните страни и потенциала на всяка една от групите, да даде своя принос за насърчаване на конструктивни отношения между момичетата и момчетата в ранна възраст.

Изказваме благодарност на всички деца, учители и родители, които участваха активно в разработването на методиките и педагогическите инструменти! Тяхното мнение, коментари и препоръки бяха изключително ценни за експертите по проекта и позволиха да се направят наистина интересни за децата ситуационни занимания и да се поставят по подходящ, за тях начин, различни теми.

Резултатите от проекта, в това число този Наръчник и Практическите модули към него, имат потенциал да прехвърлят границите на трите държави и да бъдат адаптирани към образователните системи и педагогическите практики на други държави в Европейския съюз. Те са гъвкави и адаптивни и могат да се прилагат, както в държави с развити политики за насърчаване на равните възможности на жените и мъжете, така и в страни, където темата е непопулярна и липсва чувствителност към нея.

В ограничените времеви рамки на проекта екипът имаше възможност да работи с набор от 9 класически детски приказки. Създаденият модел може да се приложи и към други популярни и любими за децата ВЪЛШЕБНИ ПРИКАЗКИ. Надяваме се, че нашият опит и практика ще вдъхновят други организации и обучаващи институции в Европа да развият, усъвършенстват и разширят обхвата на практическите модули и да добавят нови идеи за въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в предучилищното и началното училищно образование.

По проекта беше създадена специална он лайн платформа за обучение на детски учители, <https://www.fairy-tales.eu>, в която са представени основните теоретични постановки, върху които стъпва нашия опит, както и практическите модули, прилагани в трите държави. Дигиталната среда дава още една възможност за споделяне на научените уроци и обмен на експертиза на европейско ниво. Очакваме да получим идеи за нови подходи и техники за работа с децата в ранна възраст по темата „равни възможности на жените и мъжете“, които да прилагаме в бъдеще.

БИБЛИОГРАФИЯ

Фон Франц, Мари-Луиз. Мотиви на избавлението във вълшебните приказки. Плевен, Лега Артис, 2007. 133 с.

Фон Франц, Мари-Луиз. Архетипови мотиви във вълшебните приказки. Плевен, Лега Артис, 2003. 246 с.

Йелоушек, Ханс. Жабокът крал. Аз те обичам, защото се нуждаю от теб. София, Център за психосоциална подкрепа, 2009. 107 с.

Център за закрила на правата на децата КОРАМ; КОРАМ Войс, Великобритания; Европейски център по правата на ромите; Асоциация "Семейство, дете и младеж", Унгария. Отключване на правата на децата. Укрепване на капацитета на професионалистите в ЕС за реализиране на правата на уязвимите деца. София, Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца ФИЦЕ-България, 2017.

Димова, Роза; Кметова, Татяна; Михайлова, Светлана. Превенция на домашното насилие. Наръчник и практически упражнения в помощ на учители и ученици. София, Български фонд за жените, 2018.

Хаджимитова, Станимира. Наръчник в помощ на учителя за превенция и работа по темата домашно насилие. София, Български фонд за жените, 2016.

Попов, Теодор. Терапията с приказки - ефективна и перспективна арт-терапевтична практика. Велико Търново, 2005.

Николова, Полина; Тодорова, Диана. Развитие на детската креативност чрез европейските приказки. София, сп. Образование и технологии, бр. 4/2013.

Маратилова, Верка. Писането на приказки – път към развитие на творческото мислене. София, сп. Образование и технологии, бр. 4/2013.

Как да слушаме, разговаряме и играем с детето. Сборник с текстове: предназначен за родители на деца от предучилищна възраст, учители и професионалисти, които работят в детските градини и в социални услуги за деца. София, Сдружение „Дете и пространство“, 2014.

Мелиста, Теодора. Ролята на вълшебните приказки в процеса на социализация при децата в предучилищна възраст. София, 2019.

Ямполска, Олеся. Как да подготвим децата си за живота: с приказки с щастлив край или с реалността?. София, 2017.

Алексиева, Тереза. За вълшебната сила на вълшебните приказки. София, 2019.

Къдрева, Кина. Вълшебната призма или за приказката, фантазията, съвременната детска литература и детето през XXI век. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2011. 368 с.

Кънева, Офелия. Детето на XXI век и предизвикателствата пред професионалистите от XX век. София, Български бестселър, 2019. 64 с.

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2016 – 2020.

Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020.

Европейски институт за равенство между половете. Пекин+20: Платформата за действие и Европейският съюз. Област И: Човешки права на жените.

Baker-Sperry, Lori; Grauerholz Liz. The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children's Fairy Tales. *Gender and Society*, Vol. 17, No. 5 (Oct., 2003), pp. 711-726.

Abler, Alice. "The Moral of the Story." *Society and Culture* Spring (2008): n. page. Vision. Web. 2 Sept. 2012. <<http://www.vision.org/visionmedia/article.aspx?id=153>>.

Javalgekar, Aishwarya. Representation of Women in Western Classic Fairy Tales. 2012.

Bernheimer, Kate. Mirror, Mirror on the Wall: Women Writers Explore Their Favorite Fairy Tales. New York, NY: Anchor, 1998.

Steinzeig, Aleah. Waiting for Prince Charming. Pacific University, College of Arts and Sciences, 2012. <<https://commons.pacificu.edu/work/s/cdaac208-3520-4205-8639-8aedb61a266f>>

ПРИЛОЖЕНИЕ

**МОДУЛИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА НА ВЪЗРАСТ 5-7 ГОДИНИ
ПО ТЕМАТА „РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ”**

МОДУЛИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА НА ВЪЗРАСТ 5-7 ГОДИНИ ПО ТЕМАТА „РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ”

Настоящите Модули и практически упражнения са в помощ на български учители и експерти, които работят с деца на възраст 5-7 години. За въвеждане на темата за равните възможности на жените и мъжете в предучилищното и началното училищно образование се използват класически детски приказки, които са популярни сред децата на тази възраст и са сериозен фактор за формиране на тените житейски възгледи и убеждения.

Представените модули за обучение на деца имат за цел да предложат на детските учители практически инструменти, чрез които в ранна възраст да се повишават знанията за изграждане на здрави отношения, основани на уважение и зачитане между момичетата и момчетата. Това би помогнало на децата да общуват пълноценно, без агресия и насилие.

Модулите са апробирани сред деца от 4^{-та} група на Детска градина „Приказка” в град Търговище. След това са адаптирани към спецификите на възрастовата група и педагогическия процес в детските градини. В окончателния си вид модулите са прилагани с деца от 3^{-та} и 4^{-та} групи на Детска градина „Приказка” и Детска градина „Осми март” в град Търговище. Всички материали, необходими за изпълнение на модулите, могат да се намерят на онлайн платформата за обучение на учители и професионалисти, които работят с деца на възраст от 5 до 7 години - www.fairytales.eu/bg/

Брой участници: 25-30 деца.

Основни послания към децата:

- * Жените и мъжете (момичетата и момчетата) са еднакво можещи и знаещи, и еднакво ценни.

- * Жените и мъжете (момичетата и момчетата) са различни, но това е богатство, а не повод за дискриминация.

- * Момичетата и момчета имат различни интереси, но също и еднакви. Интересите, които ги обединяват, са повече от тези, по които се различават.

- * Всеки човек е уникален, различен и ценен!

- * Всяко дете е уникално, различно и ценно!

- * Контролът, подчинението и налагането на единия пол над другия не е допустимо и води до насилие.

* Децата, жените и мъжете имат право да живеят без насилие и да имат еднакви условия за реализация и личностна изява.

* Насилието над деца е недопустимо. Възрастните са отговорни да защитават децата.

* Силата трябва да се използва, за да помагаш на другите, а не да ги обиждаш и нараняваш.

* Важно е жените и мъжете да са равно ангажирани в грижата за дома и семейството и да имат поравно време за себе си.

* Жените и мъжете трябва да бъдат еднакво възнаградени за една и съща работа.

* Има добри и лоши непознати. Добрите, като полицаия и учителите, могат да се търсят за помощ, а от лошите децата трябва да се пазят.

* Когато момичетата и момчетата участват еднакво във вземането на решения, няма да има ощетени.

* Децата и жените са по-уязвими групи и по-често стават обект на насилие, поради това те имат нужда от специална защита и подкрепа.

ВЪВЕЖДАЩ МОДУЛ „ИМАЛО ЕДНО ВРЕМЕ...”

Цел: Да се провокира интереса на децата към класическите детски приказки. Децата да са по-информирани за историческия, културния и социалния контекст, в който са възникнали и са се разпространявали класическите детски приказки.

Времетраене: 35 минути.

Модератор: един.

Материали:

- предварително подготвено писмо от Приказката;
- книжка „Пътешествие в света на приказките”, според броя на децата. Книжката има 4 страници. На 1-ва страница е заглавието „Пътешествие в света на приказките”, подходяща картинка (например летяща книга) и празно място, където детето да напише името си. На 2-ра страница има картинка, която изобразява как „приказките излизат” от една кутия. На 3-та страница има 12 очертани празни места, на които да се залепи стикер, след всеки модул. На 4-та страница има надпис „Успешно завършил приключението” и място за поставяне на печат „И няма да има край...“;
- предварително написани стихчета за начало и за край на заниманията. Нещо кратко, което е свързано с приказките и децата и е подредено в рими;
- шапка.

Подготовка: В стаята се подрежда място, на което има едно трикрако столче, върху което сядат модераторът и пространството, където децата се подреждат около него на земята или също сядат на трикраки столчета.

Изпълнение на модула:

1. Запознаване - Модераторът се представя и обяснява на децата с какво се занимава.
2. Създаване на рамка за работа - Модераторът предлага да има специално стихче за начало на всяко занимание и специално стихче за край. Той казва, че в този ден децата ще научат откъде идват приказките и казва стихчето за начало на заниманието.
3. История на приказките - Модераторът обяснява, че носи специално писмо, което е изпратено до децата. Изважда свито на руло или запечатано в плик цветно писмо, което чете.

Аз съм Приказката.

Пиша ви това писмо, за да ви разкажа
как съм се появила на този свят и
как съм стигнала до вас.

Родила съм се преди хиляди години сред хората и от тогава живея сред тях.
За пръв път бях на гости на първобитните хора, които живеяха в пещерите.

Те се събираха край огъня и разказваха чудни истории
за джуджета, тролове и великани.

Колкото повече се сприятелявах с хората, толкова по-интересна ставах.

Минавах години. Започнах често да гостувам по шарените панаири.

Украсявах ме с нови герои – принцове и принцеси, феи и русалки,
вълшебници и магьосници. Особено много ме обичаха децата.

Те забравяха за пакостите си, за да заобиколят сладкодумните старици,
които знаеха най-чудните приказни истории от целия свят.

Възрастните жени сядаха на малки трикраки столчета,
а около тях се събираха всички деца, за да слушат.

Разказвах им истории за това, как порастват
момчетата и момчетата, как минават през изпитания,
за да преодолеят страховете си. Помагах им да се научат
да се изправят пред трудностите в живота, да различават
доброто от злото, правилното от неправилното, да се стремят
към любовта и да понасят загубите.

Някои от моите разкази приличаха на истинския живот,
в други се случваха невероятни неща, всичко беше възможно,
събдваша се всякакви желания.

После се появиха хора, които можеха да пишат и започнаха да
записват историите и да ги събират в книги.

Художници нарисуваха рисунки. Мина много време, а книжките
с приказки ставаха все по-хубави, по-интересни, по-цветни.

Родителите започнаха да ме четат на децата си в къщи,
учителите да ме четат в училище. Така стигнах и до вас.

Преминах през много, много хора по всички краища на света,
бях част от тяхното детство и им помогнах да порастнат.

Щастлива съм, че ще бъдем заедно през тази година, за да ви разкажа
едни от най-обичаните вълшебни приказки. Имам специален подарък
за всяко дете – една вълшебна книжка.

Но преди това много бих искала да разбера от всеки от вас,
кой е любимия му приказан герой и защо го харесва.

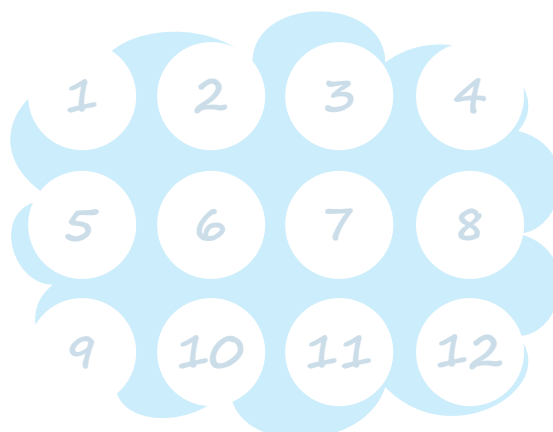

4. Модераторът приканва децата, които имат желание, да изпълнят задачата, поставена от Приказката, като вдигнат ръка. Шапката се дава на детето, то я поставя на главата си и се представя, казва кой е неговия любим приказен герой и защо го харесва. Така, докато всички деца, които искат да изпълнят задачата, като говори този, който е поставил шапката на глава си.

5. Отличителен знак - Всяко дете получава книжка и модераторът обяснява, че това е специална вълшебна книжка, която се дава само на децата, които през тази учебна година ще участват в чудно пътешествие в света на детските приказки. Децата са помолени всеки път, когато ще имат специално занимание, да носят със себе си тази вълшебна книжка, защото ще получават стикер, който да поставят вътре, а накрая, когато минат през всички занимания и съберат всички стикери, ще получат върху книжката специален печат за успешно завършено приключение.

Успешно завършил приключението

6. Закриване на сесията - Модераторът казва стихчето за край на заниманието.

Стихче за начало

Имаме вълшебни книжки, за да се случи магията.
На детските приказки да отворим кутията.
Там история има от далечна страна.
Да започваме: „Живели някога в стари времена“.

Стихче за край

Идва време да се разделим,
Но за малко и без да тъжим.
На днешната приказка слагаме край,
но друга ще има съвсем скоро, знай.

1. КАКВО ХАРЕСВАТ ДЕЦАТА?

Цел: Децата да се поощрят да мислят за общите занимания на момчетата и момичетата.

Приказката: „Снежната кралица“

Времетраене: 40 минути

Модератор: двама

Материали:

- 3 големи листове хартия (от флипчарт); лепило или самозалепващо се тиксо;
- примерни картинки на различни дейности - 2 комплекта;
- картинка с формат А4 на Герда и картинка с формат А4 на Кай.

Подготовка:

Приказката „Снежната кралица“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Предварително върху листовите флипчарт се начертават два еднакви по размер кръга и трети, който е по-голям от тях.

В единия по-малък кръг пише „Момчетата харесват“, в другия „Момчетата харесват“, а в третия по-голям кръг пише „Децата харесват“.

Предварително са принтирани по два комплекта еднакви картинки на:

- цвете в саксия;
- колело;
- книга с приказки;
- четка и боички;
- кукла бебе с биберон;
- черпак;
- палци за балет;
- топка за футбол;
- автомат;
- играчка - камионче.

Могат да се използват и други картинки, които биха се свързали с приказката „Снежната кралица“ и/или са познати на децата от тяхното ежедневие.

Изпълнение на модула:

1. Модератор припомня на децата, че в тази история има едно момиче и едно момче - Герда и Кай, които са деца, също като тях. В приказката се разказва за различните неща, които те обичат да правят - да играят заедно, да слушат приказки, които баба им чете. На децата се казва, че днес задачата е да се направи списък на различни неща, които момчетата и момичетата харесват да правят.

2. Цялата група се разделя на две по-малки групи - отбора на Герда (в тази група са само момичета) и отбора на Кай (в тази група са само момчета). Групата на момичетата получава картинката на Герда и листа с надпис „Момичетата харесват“, а групата на момчетата картинката на Кай и листа с надпис „Момчетата харесват“. Всяка група получава и комплект от принтираните картинки. Модератор обяснява, че това са героите от приказката „Снежната кралица“ - Герда и Кай. Задачата на момичетата е да изберат тези картинки, които според тях съответстват на неща, които момичетата обичат да правят. Момчетата съответно трябва да изберат тези картинки, които според тях описват неща, които момчетата харесват да правят. Когато групата постигне консенсус за някоя от картинките, тя се залепя в кръга.

3. При всяка група деца има модератор, който подпомага процеса. Той показва всяка една от картинките и обяснява какво действие има на нея. Например:

- цвете в саксия - харесват да се грижат за цветя;
- книга с приказки - харесват да им четат/разказват приказки;
- топка за футбол - харесват да играят футбол;
- кукла, бебе с биберон - харесват да играят с кукли, да се грижат за куклите;
- колело - харесват да карат колело;
- четка и боички - харесват да рисуват;
- черпак - харесват да приготвят храна, да помагат в готвенето;
- палци за балет - харесват да танцуват балет;
- камионче - харесват да играят с камионче;
- войник с автомат - харесват да играят на войници.

След като обясни картинката, модераторът пита децата, дали момичетата/момчетата харесват това/играят с това. Когато всички са съгласни, картинката се залепва в кръга. Когато има различни мнения, групата се оставя да дискутира, за да вземе решение.

4. Представяне на резултатите - Когато и двете групи са приключили с работата, те се събират отново в голямата група. Модераторите поставят на стената двата кръга. Децата се поканват да кажат какви картинки са избрали и защо.

5. Обединяване - Когато се представят всички картинки в двата кръга, модератор поставя на стената третия кръг, на който пише „Децата харесват“. Той обяснява, че в този кръг ще бъдат поставени картинките, които са избрани и от момичетата, и от момчетата. Започва се картинка по картинка, като се задават въпроси „Момичетата харесват ли да“, „Момчетата също ли харесват да“. Когато всички деца потвърдят, че харесват да правят това, което е на картинката, модератор взема двете дублиращи се картинки от двата кръга и ги поставя в кръга с надпис „Децата харесват“. Когато в този кръг се поставят всички картинки, които се дублират в двата кръга на момичетата и на момчетата, модератор обобщава, какво обичат да правят и момичетата, и момчетата.

6. Модератор обобщава, че има много неща, които и момичетата, и момчетата обичат да правят. Подчертава, че макар да има различия, има занимания, които всички деца харесват. Набляга се, че децата имат умения и способности в различни области и не трябва да бъдат ограничавани да правят това, което харесват. Завършва се с посланието, че е по-интересно, когато всички са заедно и участват в общи игри. Дава се пример за приятелството между Герда и Кай от приказката „Снежната кралица“ и колко смела е Герда, за да спаси своя приятел. Децата се насърчават в ежедневието си да бъдат заедно, да бъдат приятели, да се уважават и зачитат.

2.1. КАКВО Е НАСИЛИЕ?

Цел: Да се повишат познанията на децата за различните видове насилие, включително емоционално насилие и negliжиране.

Приказката: „Пепеляшка“

Времетраене: 40 минути

Модератор: един

Материали:

- по две палки за всяко дете в групата + две палки за модератора. Едната палка е в зелен цвят и върху нея има усмихнат емотикон. Втората палка е в червен цвят и върху нея има плачещ емотикон;
- 2 картинки - на Пепеляшка и Принца;
- 8 картинки на вълшебници - 4 на жени и 4 на мъже.

Подготовка:

Приказката „Пепеляшка“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуците от приказката.

Първо се изработват палките. За дръжки се използват сламки. От двете страни на едната сламка се залепят предварително принтирани 2 зелени кръга с усмихнат емотикон, а върху другата сламка се залепят 2 червени кръга с плачещ емотикон. Децата могат да изработят сами палките си с предварително предоставени материали.

Изпълнение на модула:

1. Модераторът припомня на децата приказката „Пепеляшка“, като акцентира, че това е история, в която едно момиче се чувства зле в дома си, защото никой не я обича, не се интересува какво чувства, какво иска, унижават я и не се грижат за нея. На децата се обяснява, че има ситуации, в които едно дете може да се почувства зле от отношението на други деца или на възрастни. Подчертава се, че насилието може да е физически удари, блъскане, но също така обиди, унижаване, лишаване

от дрехи и храна. Казва се, че една ситуация на насилие би могла да се познае, ако детето се чувства зле, има наранявания по тялото или страда емоционално, принудено е да прави нещо насила. Обяснява се, че децата могат да бъдат жертва на насилие както от други деца, така и от възрастни, дори от близки свои хора - от своите родители или от хората, които трябва да се грижат за тях. Дава се пример с Пепеляшка, която е обиждана и унижавана, никой не се грижи за нея, карана е да върши дейности, които не са подходящи за деца, като например да готви и чисти. На участниците се обяснява, че целта на заниманието е да се научат да разпознават различни ситуации на насилие. Обясняват се правилата на играта, като се казва, че героите от приказката - Пепеляшка и Принца, като деца попадат в различни ситуации и те трябва да им помогнат, като разпознаят тези, които са насилие върху тях. За да ги защитят, децата трябва да познават ситуациите, които модераторът ще чете и за всеки техен правилен отговор, Пепеляшка и Принца ще получават по един техен защитник с магически сили (картинките с вълшебници).

2. Всички деца са седнали на столчета в кръг. Модераторът обяснява на децата, че ще чуят различни ситуации и след това ще трябва да гласуват. Ако смятат, че тази ситуация е насилие - да вдигнат червената палка, а ако смятат, че не е насилие - зелената палка. Модераторът показва как се гласува със своите две палки. Започва четенето на предварително подготвените ситуации. След прочитането на всяка ситуация модераторът поканва децата да гласуват. Броят се колко са показаните червени и зелени палки и се съобщава резултата. След това модераторът показва с вдигане на своята палка кой е верния отговор. За всяко от твърденията се дават кратки пояснения, защо тази ситуация е насилие или защо не е. Това се повтаря с най-малко 8 твърдения. Всеки път, когато верните отговори са повече, до картинките на Пепеляшка или на Принца се поставя по една фигура на магичен герой (вълшебник или вълшебница), който/която да ги пази - редуват се фигури на мъж и на жена.

Модераторът чете последователно следните ситуации:

1. **Представете си, че Пепеляшка е заключена сама въщи цял ден и цяла нощ.** *Да се обясни, че родителите носят отговорност за безопасността на децата и до определена възраст е опасно да ги оставят сами.* Например: (Това е насилие, защото има опасност да се случи нещо лошо въщи и детето да не може да се спаси; също така детето може да направи нещо опасно без надзора на възрастен и да се нарани).

2. **Представете си, че Кралят наказва Принца да не гледа телевизия, защото е разхвърлял стаята си.** *Да се обясни, че родителите налагат правила на децата, които са в тяхна полза.* Например: (Това сигурно е неприятна ситуация, но не е насилие, защото никой не наранява детето. Освен това, родителите понякога налагат определени забрани и ограничения на децата. Когато тези забрани не

застрашават здравето и живота, и не уронват достойнството на детето, това не е насилие).

3. **Представете си, че Пепеляшка е вързана за леглото, за да не може да отиде на бал.** *Да се обясни, че физическите наказания са насилие.* Например: (Това е насилие, защото на детето се причинява болка и е поставено в опасна ситуация, в която не може да се движи и временно е ограничена свободата му).

4. **Представете си, че Сестрите постоянно крещат на Пепеляшка, че е мръсна, грозна и глупава.** *Да се обясни, че освен физическо, насилието може да бъде и емоционално.* Например: (Това е насилие, защото Пепеляшка се чувства зле от обидите, срамува се и се чувства виновна).

5. **Представете си, че Принцът трябва всяка сутрин и вечер да разхожда кучето, а той не иска.** *Да се обясни, че според възрастта си, децата е редно да поемат част от задълженията в семейството.* Например: (Това не е насилие. Много често децата искат да имат въщи домашен любимец и следва да полагат грижи за него. Да ходиш на разходка с кучето може да е много приятно и забавно).

6. **Представете си, че Пепеляшка не може да излезе навън да играе, докато не си прибере играчките.** *Да се обясни, че децата имат задължения.* Например: (Това не е насилие, защото децата имат свои отговорности. Когато приключат с игрите си, те трябва да приберат играчките си. Това е напълно в техните възможности и те могат да го направят сами. Когато децата са отговорни, те първо ще подредят играчките си, а след това ще имат време и да се забавляват навън).

7. **Представете си, че когато Принцът счупи чаша, Кралят му удря шамар.** *Да се обясни, че децата не трябва да се нараняват по никакъв повод.* Например: (Това е насилие, защото Принцът го боли. Децата допускат грешки, но не трябва като наказание да бъдат удряни, блъскани, връзвани, обждани, защото това ги наранява).

8. **Представете си, че Принцът е каран да носи стари, мръсни и скъсани дрехи, за да не го харесва никой.** *Да се обясни, че negliжирането на деца е насилие.* Например: (Това е насилие, защото Принца се чувства зле, срам го е, другите биха странили от него. Възрастните трябва да се грижат децата да са добре нахранени и облечени, да са чисти и здрави).

9. **Представете си, че Пепеляшка е изпратена да проси пари, които да носи въщи.** *Да се обясни, че това е забранено.* Например: (Това е насилие, защото децата трябва да ходят на детска градина или на училище и да се занимават с детски неща, а не да изкарват пари. Освен това, детето би се чувствало зле и би се срамувало, ако проси. Може и да пострада).

10. **Представете си, че Принцът не е пускан да ходи на училище.** *Да се обясни, че образованието за децата до определена възраст е задължително.* Например: (Това е насилие, защото възрастните трябва да изпращат децата на

училище. Ако Принцът не ходи на училище, няма да се научи да чете, да пише, да смята и няма да може след това да работи. Образованието е много важно за децата, за да бъдат знаещи и можещи, и да реализират възможностите си като възрастни).

11.Представете си, че Пепеляшка е накарана да се омъжи за мъж, когото не иска. Да се обясни, че това е престъпление. Например: (Това е насилие, защото децата не могат да се женят. Това е само за възрастните хора. Когато хората са женени или омъжени, те извършват различни дейности - грижат се за домакинството, работят, за да осигуряват пари, имат деца, за които да се грижат. Това са все дейности, които не трябва да се правят от деца, а само от възрастни).

12.Представете си, че приятелите на Принца го заплашват, че повече няма да играят с него и ще го набият, ако заедно с тях не хвърля камъни по колите. Да се обясни, че съществува насилие от едни деца върху други. Например: (Това е насилие, защото Принцът ще е изплашен да не го бият. Той ще е принуден да направи нещо много лошо и може да пострада. Хората, които го карат да хвърля камъни, не са му приятели, защото истинските приятели няма да те заплашват и да те карат да правиш лоши и опасни за теб неща).

13.Представете си, че когато влезе въщи с мръсни обувки и изцапа, Пепеляшка трябва да почисти. Да се обясни, че децата е редно да извършват подходящи за тях дейности в дома. Например: (Това не е насилие. Всички ние, включително и децата, имаме отговорност въщи да бъде чисто и подредено. Родителите не могат да правят всичко сами и ще се уморят много, затова има дейности, в които децата могат да помагат, като например да си подреждат стаята, да почистват, да помагат с подреждането на масата. Така работата въщи може да се свърши по-бързо и родители и деца да имат повече време заедно за игри и забавления).

14.Представете си, че въщи бият Принца всеки път, когато от детската градина кажат, че е ударил друго дете. Да се обясни, че физическото насилие над деца е недопустимо. Например: (Това е насилие, защото Принца е нараняван. Децата правят грешки. Възрастните трябва да поговорят с тях и да им помогнат да разберат кое е правилно и кое не, а не да ги бият. Нараняването на децата е насилие).

15.Представете си, че по-голямо момче силно прегръща и целува Пепеляшка, въпреки че тя не иска и се дърпа. Да се обясни, че не е допустимо някой да нарушава твоите граници. Например: (Това е насилие, защото Пепеляшка се чувства зле и някой прави нещо, което тя не иска. Да прегръщаш и целуваш някого е добре, само ако той също го иска. Ако се дърпа и ти го принуждаваш, това е насилие).

16.Представете си, че Принцът няма да получи ново колело, защото родителите му нямат пари да му го купят. Да се обясни, че грижата за детето не

означава то да получава всичко, което поиска.

Например: (Това не е насилие. Децата не винаги могат да получат всичко, което искат. Те имат много желания и мечти, които родителите, дори и да искат, не могат да изпълнят всичките).

17. Представете си, че Пепеляшка е заплашвана с лишаване от храна, ако се оплаче на някого, че вкъщи я тормозят. Да се обясни, че заплахите могат сериозно да травмират децата и да им попречи да потърсят помощ. Например: (Това е насилие, защото Пепеляшка ще се страхува и няма да може свободно да говори с някой и да потърси помощ. Така ситуацията става още по-лоша за нея).

18. Представете си, че Принцът трябва да помага на майка си в подготовката на вечерята. Да се обясни, че е редно децата да помагат на родителите си в различни дейности, според възрастта си. Например: (Това не е насилие, защото е добре вкъщи всеки да прави нещо според това, което може. Децата не трябва да се натоварват с тежки задачи, които не могат да направят или са опасни за тях, но могат да помагат с дейности, които са по-прости, като например подготовката на вечерята. Още повече, че това се случва в присъствието на възрастен, който да пази детето да не му се случи нещо лошо).

3. Обобщение - Модераторът обобщава, че децата могат да попаднат в опасни ситуации и да станат жертва на насилие, което не само физически да ги нарани, но и да ги накара да страдат емоционално, да се срамуват, да се чувстват зле. Децата могат да пострадат, когато извършват нетипични за тях дейности, каквито са дейностите на възрастните. Дава се пример с Пепеляшка. Обяснява се, че децата могат да бъдат наранявани както от непознати, така и от своите близки, защото са уязвими и не са способни да се противопоставят на възрастните. Децата не са виновни за това, което им се случва, а отговорност за това носят възрастните.

2.2. КОЙ Е ИСТИНСКИЯТ ПРИНЦ?

Цел: На децата да се представи положителен пример за това как силата и властта могат да се използват за грижа и подкрепа на другите

Приказката: „Пепеляшка“

Времетраене: 40 минути

Модератор: един/при възможност двама

Материали:

- 1 кукла на Пепеляшка като Принцеса;
- 2 кукли на Принца.

Изпълнение на модула:

1. Модераторът припомня на децата, че в предишния модул са работили по темата за различните видове насилие. Децата се приканват да изброят видовете насилие, като си припомнят ситуациите, в които Пепеляшка и Принца са били наранени, обидени и са се чувствали зле. Казва се, че дори когато един човек е по-силен от друг, той може да използва силата си, за да помага и да върши добри дела, а не да извършва насилие.

На децата се обяснява, че в днешното занимание трябва да помогнат на Пепеляшка като Принцеса. Показва се куклата на Пепеляшка и се обяснява, че тя е много объркана, защото има двама Принцове, които искат да се оженят за нея. Единият Принц е истинския. Може да се познае по това, че е добър, смел, щедър, помага на хората, които имат нужда, защитава по-слабите. Другият Принц лъже, че е принц. Може да се познае по това, че е силен, но наранява другите, подиграва им се, обижда ги.

2. Двамата модератори си разпределят ролите на двамата Принцове. Всеки взема по една кукла. Ако модераторът е един, той разиграва и двете кукли. Стаята се оформя като театър със сцена и място за публика. На сцената застават модераторите, а срещу тях децата са седнали на столчета.

3. Представят се по 4 действия на всеки Принц, като всеки път се започва с „Аз съм истинския Принц....“. За едната кукла са групирани четири твърдения, които оспорват стереотипния образ на мъжете (момчетата). За другата кукла са групирани четири твърдения, които затвърждават стереотипния образ на мъжете (момчетата).

За истинския Принц:

1. Аз съм истинския Принц. Силен съм и затова няма да оставя Пепеляшка да свърши цялата работа сама. Ще ѝ помогна заедно да почистим, да сготвим и да подредим къщата.
2. Аз съм истинския Принц. Всичката храна, каляски, дрехи, диаманти в кралството са мои. Ще дам и на другите хора, за да няма бедни и гладни.
3. Аз съм истинския Принц. Ако някой ме нападне на улицата, ще му кажа „Аз съм силен и затова няма да се бия с теб. Само слабаците се бият.“
4. Аз съм истинския Принц. Ще се ожения за Пепеляшка, ако тя е съгласна. Ще я уважавам и заедно ще решаваме какво да правим.

За фалшивия Принц:

1. Аз съм истинския Принц. Силен съм и затова ще заповядам на Пепеляшка да свърши цялата работа сама - да почисти, да сготви и да подреди къщата.
2. Аз съм истинския Принц. Всичката храна, каляски, дрехи, диаманти в кралството са мои. Ако някой от другите хора ми ги пипне, ще заповядам да го накажат.
3. Аз съм истинския Принц. Ако някой ме нападне на улицата, ще му отвърна със същото.
4. Аз съм истинския Принц. Ще се ожения за Пепеляшка, дори ако тя не иска. Ще я науча да ми се подчинява и да изпълнява всичките ми заповеди.

Децата чуват какво казва първия Принц, а после втория. Поканват се да застанат до тази кукла, която според тях е истинския Принц. Децата се поканват да обяснят, защо Пепеляшка избира този Принц, като детето, което говори, държи куклата на Пепеляшка. След това модераторът обяснява кой е истинския Принц и защо. Децата се връщат обратно на местата си. Представят се следващите две твърдения и така общо четири пъти, като всеки път децата трябва да застанат до тази кукла, която разпознават като истинския Принц, а след това модераторът да даде верния отговор и да обясни защо. След края на заниманието децата се поздравяват, че са се справили много добре и са помогнали на Пепеляшка, като са разпознали кой лъже, че е Принца.

4. Обобщение: Децата се приканват да изброят положителните характеристики на истинския Принц от заниманието. Акцентираща се, че той е благороден, помага на по-слабите, не бие другите, уважава момичетата.

3. СЕМЕЙСТВО

Цел: На децата да се представи модел на равнопоставеност на жените и мъжете при разпределение на дейностите в грижа за семейството и извън дома

Приказката: „Червената шапчица“

Времетраене: 35 минути

Модератор: един

Материали:

- Лепило или самозалепящо се тиксо;
- Лист флипчарт, разделен на две колони. Върху едната колона е поставена картинка на Майката на Червената шапчица, върху другата колона е поставена картинка на Ловеца. Във всяка колона има нарисувани 8 празни кръга.
- 10 картинки, които описват различни дейности в семейството¹ (в скоби са описани дейностите, които картинката изобразява и модераторът трябва да ги обясни на децата):
 - Градина с дървета (подрязване на дърветата в градината)
 - Косачка (косене на тревата)
 - Инструменти (ремонт на счупената печка)
 - Магазин (пазаруване)
 - Контейнер (изхвърляне на боклука)
 - Детски играчки (игра с Червената шапчица)
 - Печка (готвене)
 - Пералня и кош с дрехи (пране и простиране)
 - Мръсни чинии (миене на чиниите)
 - Баба и дядо (грижа за възрастните хора в семейството)
- 6 картинки, които описват дейности от свободното време² (в скоби са описани дейностите, които картинката изобразява и модераторът трябва да ги обясни на децата):
 - Кафене с маси (ходете на кафе с приятели/ки)

¹ В горния ляв ъгъл на картинките се поставя отличителен знак за групата дейности в семейството, например оранжево кръгче

² В горния ляв ъгъл на картинките се поставя отличителен знак за групата дейности през свободното време, например зелено кръгче

-
- Фитнес уреди (тренировки във фитнеса/спортуване)
 - Книга (четене на книги)
 - Киносалон (ходене на кино с приятели/ки)
 - Телевизор (гледане на телевизия)
 - Компютър (игра на компютър).

Подготовка:

Приказката „Червената шапчица” се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Изпълнение на модула:

1. Модераторът припомня приказката „Червената шапчица”, като акцентира, че в тази история малкото момиченце Червената шапчица живее с майка си, която се грижи за нея, както и за болната ѝ баба. Обяснява се, че днес темата на заниманието е семейството. Семейството се представя като хора, които са свързани помежду си. Децата се поканват да дадат примери за семейство. Казва се, че в едно семейство има определена работа, която трябва да се свърши, за да са всички добре - да са нахранени, облечени, чисти, здрави. Когато тази работа се свърши, има и свободно време, в което всеки може да прави това, което харесва - да спортува, да се разхожда, да се среща с приятели.

2. Разпределение на ролите - Модераторът показва на децата флипчарта и обяснява, че това е семейството на Червената шапчица - майка и баща. Семейството има работа за вършене, но когато тя бъде изпълнена, има и много приятни занимания за свободното време. Майката и бащата имат определено време, което се измерва в нарисуваните кръгчета за всеки от тях. Задачата на децата е да разпределят работата и свободното време между двамата, като първо поставят в кръгчетата дейностите, които са грижа за семейството, защото те са важни и трябва да се свършат и после разпределят дейностите от свободното време. Правилото е, че никоя от фигурите не може да има повече дейности, отколкото са кръгчетата в нейната колонка. Модераторът представя картинките една по една, като започва с домашните задължения, а когато те свършат преминава към дейностите от свободното време. Децата решават кой ще изпълни всяка от дейностите. Насърчава се дискусия по картинките. Когато се постигне консенсус, картинката се поставя в кръгче на флипчарта на майката или на бащата. Ако за някой от двамата кръгчетата се запълнят, а има още неразпределени дейности, модераторът обяснява, че този герой няма повече време и другият ще трябва да свърши останалата работа или да запълни часовете си с любими занимания от свободното време.

3. Пренареждане - Когато се разпределят всички 16 картинки, модераторът представя на децата какво вършат майката и бащата за семейството и дома и какво всеки върши за себе си. Визуално децата могат да видят за всеки герой разпределението между картинките, маркирани с оранжеви и със зелени кръгчета. Ако има неравнопоставеност и един от героите е поел по-голяма част от задълженията и по-малко от свободното време, децата се поканват да разместят картинките, така че всеки да е ангажиран в грижа за другите и за дома, но и да има време за себе си. Дискутира се защо това е важно в едно семейство.

4. Обобщение - Модераторът обобщава, че в семейството е добре мъжете и жените да участват в разпределението на задълженията и грижите у дома, и съответно и двамата да имат еднакво време, за да правят това, което харесват и обичат.

4. КОГАТО ПОРАСНА

Цел: На децата да се дадат положителни примери за нестереотипни професионални занимания (професии) на жените и мъжете

Приказката: „Спящата красавица“

Времетраене: 40 минути

Модератор: един

Материали:

- лепило - според броя на децата;
- женска фигура от картон, според броя на децата. Фигурата е облечена само с бельо (потник и гащи). Това е Спящата красавица;
- мъжка фигура от картон, според броя на децата. Фигурата е облечена само с бельо (потник и гащи). Това е Принца;
- по 2 комплекта за всяко дете, които включват облекла на шест професии: лекар/лекарка, детски учител/детска учителка, строител/строителка, готвач/готвачка, пожарник/жена пожарник, чистач/чистачка. Облеклото е така изобразено, че може да се изреже и да се постави върху фигурата на Спящата красавица или на Принца и така те да бъдат облечени;
- 2 големи листа картон, разграфени на по 6 реда. Отгоре на единия лист е поставена картинка на Спящата красавица (от приказката). Отгоре на другия лист е поставена картинка на Принца (от приказката);
- презентация.

Подготовка:

Приказката „Спящата красавица“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Провежда се ситуация, в която децата се запознават с шестте професии, с които ще работят. Разглеждат работните облекла, които са изрязани предварително от модератора и им се обяснява съответната професия какво представлява.

Изпълнение на модула:

1. Модераторът припомня приказката „Спящата красавица“, като акцентира, че тя е писана в стари времена и обръща внимание на дейностите, с които са се заминавали жените и мъжете в приказката, като цитира тези, които са описани в историята - „гувернантки, придворни дами, камериерки, стражи, гвардейци, войници, икономии, коняри, готвачи, прислужници, лакеи и ратаи“. Казва, че днес хората имат професии и кани децата да споделят кой какъв иска да стане и защо.

2. Модераторът приканва децата да си представят, че Спящата красавица е спала много дълго време. Тя и Принца вече не са в тяхното време, а са в наши дни. Имат нужда от помощта на децата, за да си изберат професии. Модераторът припомня професиите, с които децата са се запознали предварително. Тук е важно при представянето на професията да се избегнат мъжкия и женски род - не чистач или чистачка, а човек, който почиства; не детски учител или детска учителка, а човек, който учи децата в детската градина; не пожарник или жена пожарник, а човек, който гаси пожари; не строител или строителка, а човек, който строи къщи; не готвач или готвачка, а човек, който готви; не лекар или лекарка, а човек, който лекува други хора.

3. Избор на професия - Децата работят индивидуално. Всяко дете получава комплект от мъжка фигура, женска фигура и 2 комплекта по 6 облекла. То трябва да избере само едно от облеклата за Спящата красавица и само едно от облеклата за Принца. Избраните облекла се залепят върху съответната фигура. Когато всички деца са облекли фигурите си, те се събират в кръг.

4. Дискусия - Децата се поканват да покажат фигурите си и да обясняват защо е избрана конкретната професия за Спящата красавица и съответната професия за Принца. Фигурите се поставят върху картон „Спяща красавица“ / картон „Принц“ по групи професии. Модераторът първо отбелязва с положителен тон, колко добре се е справил всеки. След това насочва децата да мислят има ли професии, които са предпочетени от тях за Спящата красавица и за Принца и има ли такива, които не са избрани.

5. Обобщение - Модераторът представя на мултимедия различни професии, които се изпълняват едновременно от мъже и жени. Припомня се, че в приказката „Спящата красавица“, която разказва за много стари времена, жените са били основно заети да се грижат за другите, като детегледачки, прислужници, готвачки.

Тогава жените само са стоели в къщи, повечето от тях не са могли да четат и пишат, не са ходели на училище и не са могли да имат хубава професия. Днес обаче момичетата и момчетата ходят заедно на детска градина, учат заедно в училище и имат еднакви знания и умения. Те могат еднакво добре да се справят с поставените им задачи, умни са, смели, изобретателни. Затова няма причина да се смята, че една професия може да бъде изпълнявана само от мъже, или само от жени. Подчертава се, че както момичетата така и момчетата могат да мечтаят да изследват космоса, да защитават хората, да гасят пожари, да учат децата, да лекуват болните, да пеят и да танцуват. Във всяка една професия те могат да бъдат заедно. Обобщава, че е важно всеки да има възможност да стане това, което иска; да може да избере професия, която му харесва и в нея да развива уменията си.

5. СМЕЛО СЪРЦЕ

Цел: Децата да се запознаят с някои от най-разпространените предразсъдъци за жените и мъжете (момичетата и момчетата) и да започнат да ги оспорват.

Приказка: „Снежната кралица“

Времетраене: 40 минути

Модератор: един

Материали:

- 4 макета на светофар - върху два от тях е оцветен само най-горния кръг (червената светлина), върху другите два е оцветен само най-долния кръг (зелената светлина);

- 2 фигури на Снежната кралица;
- 2 фигури на Герда;
- 2 листа флипчарт;
- Самозалепващо се тиксо - 2 броя;
- Ножички - 2 броя;
- 30 хартиени кръгчета, върху които от едната страна има изобразена снежинка, а от другата страна - сърце.

- предварително подготвени 15 въпроса. Правилният отговор за някои от въпросите може да бъде визуализиран. Това се отнася най-вече за въпросите, свързани с професиите и заниманията.

- ✓ Вярно ли е, че жените могат да карат камион? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че мъжете могат да бъдат детски учители? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че жените могат да бъдат войници? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че мъжете могат да готвят? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че жените могат да карат самолет? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че мъжете могат да помагат в домашните задължения? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че момичетата могат да правят пакости? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че бащите могат да хранят бебе? **(Вярно);**
- ✓ Вярно ли е, че момичетата са по-послушни от момчетата? **(Невярно);**

- ✓ Вярно ли е, че само жените могат да чистят вкъщи? **(Невярно);**
- ✓ Вярно ли е, че само момчетата могат да носят сини дрехи? **(Невярно);**
- ✓ Вярно ли е, че няма нужда момичета да ходят на детска градина/училище? **(Невярно);**
- ✓ Вярно ли е, че момичетата не могат да играят футбол? **(Невярно);**
- ✓ Вярно ли е, че момичетата рисуват по-добре от момчетата? **(Невярно);**
- ✓ Вярно ли е, че само момичетата плачат? **(Невярно);**
- презентация.

Подготовка:

По два светофара (един с червена светлина и един със зелена) се поставят в двата ъгъла на стаята. До тях на флипчарт хартия се поставят фигурите на Снежната кралица и на Герда. Около фигурите на Снежната кралица се подреждат 15-те кръгчета като снежинки.

Изпълнение на модула:

1. Припомня се приказката „Снежната кралица“.

2. Набляга се на образа на момичето Герда, която преминава през много трудности, но е смела и силна; не се плаши, упорита е, за да помогне на своя приятел. Модераторът казва на децата, че Герда има нужда от тяхната помощ, за да спаси Кай от Снежната кралица. Показва фигурата на Снежната кралица и снежинките около нея и обяснява, че тя е много силна и силата ѝ идва от снежинките. От другата страна показва Герда и казва на децата, че в следващата игра те ще трябва да отговарят на различни въпроси. При всеки техен верен отговор, една снежинка от Снежната кралица ще се превръща в сърце и така Герда ще получава сила, а тази на Кралицата ще намалява. Целта е колкото се може повече снежинки да се превърнат в сърца и така Герда да спаси Кай.

3. Отборна игра - Голямата група се разделя на два отбора (смесени от момичета и момчета). Всеки отбор избира свое име. Играчите от всеки отбор се нареждат един зад друг. Модераторът чете един по един въпросите от своя списък. Когато прочете въпрос, отборите имат малко време, за да дискутират и след като се вземе решение, двамата играчи от двата отбора, които са най-отпред, трябва да отидат до един от светофарите срещу тяхната група - ако отговорът е „Вярно е“ детето отива до светофара със зелена светлина, а ако отговорът е „Не е вярно“ детето отива до светофара с червена светлина.

Модераторът обявява правилния отговор и показва съответната картинка от презентацията. За всеки правилен отговор модераторът взема снежинка от тези, които са подредени около Снежната кралица, обръща я, за да стане сърце и така я поставя до образа на Герда. След като дадат отговор, децата застават най-отзад в редицата. Играта се повтаря, докато се отговори на всички въпроси.

4. Резултат - когато приключи играта, модераторът поздравява децата как са успели да помогнат на Герда да спаси своя приятел Кай.

5. Обобщаване - модераторът обобщава, че със своите знания децата са оказали голяма помощ на Герда и тя е успяла да се справи. Изказва се поощрение, че групите са успели да отговорят на въпросите правилно и да познаят отговорите, които не са верни, като например, че само момичетата плачат и само момчетата могат да носят сини дрехи. Подчертава се, че както момчетата могат да бъдат смели, силни и упорити, така също и момичетата. Както се вижда, в приказката „Снежната кралица“ едно момиче е много смело, упорито, не се страхува и преминава през много трудности, за да спаси своя приятел Кай.

6. АЗ ИСКАМ, МОГА, ТРЯБВА

Цел: Децата да се запознаят с правата и задълженията си в семейството по отношение на обучение, здраве, храна, отношения с възрастните и с други деца.

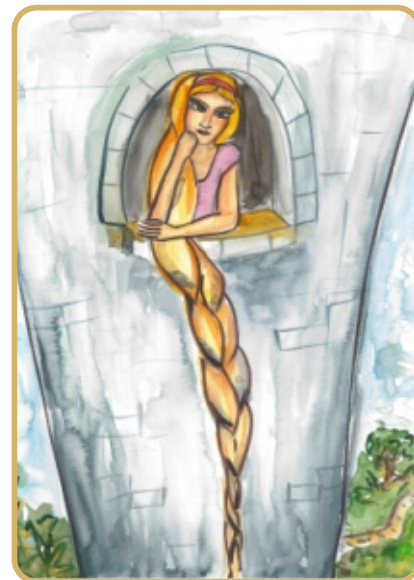
Приказка: „Рапунцел“

Времетраене: 35 минути

Модератор: един

Материали:

- Презентация за правата на детето;
- Картинка на Рапунцел.

Подготовка:

Приказката „Рапунцел“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуки от приказката.

Предварително подготвена презентация „Правата на децата“.

Изпълнение на модула:

1. Модераторът обяснява, че като дете Рапунцел има право да не бъде наранявана, ограничавана или държана против волята си; да се грижат за нея; да се забавлява; да се среща с други деца. Подчертава, че всички деца имат права и възрастните трябва да се грижат за тяхното спазване. Дава се пример, как в приказката родителите на Рапунцел не успяват да я защитят и това пречи тя да има нормално детство, а другият възрастен - Вещицата, която уж иска да пази момичето, а всъщност упражнява насилие върху нея - държи я затворена, отрязва ѝ косата и я завежда и оставя сама в гората. Обяснява се, че тема на това занимание ще са правата и отговорностите на децата.

2. Презентация - всеки слайд се обяснява на децата на достъпен език и с примери, които са близки до тяхното ежедневие.

3. Дискусия - Модераторът поставя картинката на Рапунцел пред децата. След това слайд по слайд от презентацията започва дискусия по основните права и отговорности на децата и дали те са спазени при Рапунцел.

4. Обобщение - Модераторът обобщава, че както възрастните, така и децата имат права и отговорности. Акцентираща се, че момчетата и момичетата имат равни права. Обяснява се, че възрастните трябва да гарантират, че децата са здрави, обучават се, имат възможност да се забавляват, не са изложени на опасност и насилие, тяхното мнение се зачита. Тези права са написани в много важни документи и за тяхното спазване се грижат много институции - полиция, училище и детска градина, социални служби, лекари и др. Ако правата на децата бъдат нарушени и някой ги наранява, не им позволява да ходят на училище, не им дава храна, не ги води на лекар, тези институции трябва да бъдат информирани и да помогнат на детето да се спре насилието и да накажат извършителя. Посланието към децата е, ако правата им бъдат нарушени от други деца, от непознати възрастни или от близки в семейството, да споделят това с възрастен, на когото имат доверие и да го помолят за помощ.

7. ФАБРИКА ЗА ШОКОЛАД

Цел: Децата да се насърчат да мислят критично по отношение разликите във възнаграждаването на жените и мъжете за една и съща работа.

Приказка: „Котаракът в чизми“

Времетраене: 35 минути + 30 минути

Модератори: двама

Материали:

- 2 коронки с нарисуван Котаракът в чизми;
- коронки, според броя на децата, с нарисувана готварска шапка;
- коронки, според броя на децата, с нарисувана кола/камион;
- коронки, според броя на децата, с нарисувана сладкарница;
- хартиени детелинки - 90 броя;
- листи А4 с нарисувани шоколади (по 4 шоколада на 1 лист), които ще бъдат изрязвани и след това оцветявани;
- ножички;
- кафяви моливи;
- лепило;
- пликосе;
- 2 големи коли/камиони играчки;
- 2 кутии;
- 2 листа от флипчарт.

Подготовка:

Приказката „Котаракът в чизми“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуците от приказката.

В стаята се подреждат две редици с по четири работни маси. На първите маси се

поставят коронките с нарисуван „Котаракът в чизми“ и листовите флипчарт. На вторите маси се поставят коронките с нарисувана готварска шапка, листите с нарисувани шоколади, ножички и кафяви моливи. На третите маси се поставят коронките с нарисувана кола, пликите и лепилата. На четвъртите маси стоят коронките с нарисувана сладкарница, кутии и хартиени детелинки.

Провеждане на модула:

1. Модератор обяснява, че в приказката котаракът помага на своя господар - бедното момче да стане принц, защото да си принц означава да си богат, да имаш голяма къща-замък, много земи и гори и можеш да се ожениш за принцесата. На децата се казва, че в стари времена, за които разказва тази приказка, мъжете са имали земи, гори и къщи, защото дори и да не са били принцове и крале, са ходили на работа и са печелели пари. Жените са се грижили за дома, за децата, за възрастните и болни роднини, не са ходили на работа, нямали са образование и затова в повечето случаи не са разполагали с нищо. Прави се преход, че в днешно време нещата са различни. Жените и мъжете работят, имат образование, но въпреки това все още има несправедливост в разпределението на богатствата. На децата се казва, че заниманието в този ден ще е за заплащането, което получават жените и мъжете, когато работят. Анонсира се играта „Шоколадова фабрика“, като модераторът обяснява, че след като Котаракът в чизми помогнал на своя господар да стане принц, той вече можел да се занимава с това, което обичал. Затова решил да си направи Фабрика за шоколад.

2. Структуриране на фабриката. Групата деца избира едно момче и едно момиче, които стават Котаракът в чизми и са собственици на две фабрики за шоколад. Те поставят коронките с рисунка „Котаракът в чизми“ и седат на първата маса от всяка редица. Двамата собственици на фабрики за шоколад първо трябва да изберат своите работници. Броят на децата се разпределя поравно между готвачи, шофьори и продавачи в сладкарница. Ако децата са 24, всяка фабрика ще има по 12 работници и всяка позиция по 4-ма - 4 готвачи, 4 шофьори и 4-ма продавачи в сладкарница. Двамата собственици се редуват в избора си на работници, като условието е за всяка позиция да редуват избора си на момичета и момчета. Така, докато се запълни позицията на готвачите. Избраните за готвачи седат зад втората маса във всяка редица и поставят своите коронки. После, същото се повтаря за позицията на шофьорите, които заемат третата маса и за групата на продавачите в сладкарница, които заемат четвъртата маса.

3. Работа на фабриките. Модератор обяснява правилата на играта. Когато даде старт, двете фабрики започват работа. Готвачите трябва да изрязват и оцветяват

шоколада и да го дават на шофьорите. Те го слагат в пликове, залепват, натоварват на кола или камион и го носят на масата на продавачите в сладкарница. Продавачите распечатват плика и поставят шоколадите в кутиите. За всеки шоколад, поставен в кутията, вземат по три детелинки, които носят на собственика на фабриката от техния отбор. Собственикът на фабриката залепя детелинките на флипчарт. Времето за изпълнение на играта е 10 - 15 минути. Когато времето изтече, модераторът дава знак за край на играта.

ПАУЗА

4. Дискусия в групи - Всеки собственик на фабрика (Котаракът в чизми) събира своите работници и двата отбора сядат в кръг. Двамата модератори стават финансови съветници на двете групи. Те броят събраните детелинки и отделят определен брой от тях за Котаракът в чизми, като обясняват, че с тези пари той или тя трябва да плати тока, водата, да купи какао и мляко, за да правят още шоколад и да получи заплата.

След това финансовите съветници дават предложения за разпределението на детелинките между отделните работници във всяка позиция. Те предлагат момчетата да получат повече от момичетата, като изтъкват абсурдни аргументи, например, момчетата-готвачи да получат повече пари от момичетата, защото имат по-къса коса; момчетата-шофьори да получат повече пари от момичетата, защото носят по-тъмни дрехи; момчетата-продавачи в сладкарница да получат повече пари от момичетата, защото не носят обици. След всяко предложение и аргументите към него, модераторът пита децата дали са съгласни, това справедливо ли е и да обяснят защо. След дискусия се стига до решение, че за една и съща работа детелинките трябва да бъдат разпределени поравно между момчета и момичета. Отбелязва се, че момчетата и момичетата са били еднакво ценни за фабриката, свършили са една и съща работа и следва да получат равен брой детелинки. Обяснява се, че в случая няма значение кой колко дълга коса има и какъв цвят дрехи носи, защото всички вършат еднаква дейност.

5. Обобщение - двете групи се събират заедно. Изказва се поощрение за двамата собственици, като са отбелязва, че и момчето, и момичето са се справили отлично. После се поощряват работниците от двете фабрики. Обявява се кой колко детелинки е събрал и че в края на играта и в двете фабрики са успели справедливо да ги разпределят между момчета и момичета. На децата се казва, че има случаи, в които жените получават по-малко пари от мъжете, въпреки че вършат една и съща работа и това не е справедливо. Подчертава се, че в шоколадовите фабрики момчета и момичета са работили заедно и са се справили много добре.

8. ВНИМАНИЕ! ОПАСНО!

Цел: Децата да се запознаят с различни ситуации при общуването с връстници и възрастни и да придобият умения за разпознаване и преодоляване на рискове

Приказка: „Вълкът и седемте козлета“

Времетраене: 45 минути

Модератор: един

Материали:

- Коронки с рогца - колкото е броя на децата;
- Постер с 3 различни ситуации - в къщи, на площадката, в детската градина. Ситуациите включват по няколко картинки и до всяка картинка има празно кръгче:
 - ✓ домашна обстановка, детето е само в къщи: зад вратата три фигури - млада жена, мъж, баба;
 - ✓ детска площадка, на която има: полицай, детски учител, жена със сладолед, мъж в кола;
 - ✓ в детската градина - две деца дърпат играчка; едно дете иска да прегърне другото, а то се дърпа; две деца хванати за ръце.
- Листи формат А4, според броя на децата, върху които са изобразени трите ситуации от големия лист и отново до всяка картинка има празно кръгче.
- Цветни маркери - зелен и червен.
- Цветни моливи - зелени и червени, според броя на децата.

Подготовка:

Приказката „Вълкът и седемте козлета“ се чете на децата предварително. Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Провеждане на модула:

1. Модератор обяснява на децата, че в приказката „Вълкът и седемте козлета“

седемте малки козлета са излъгани от лошия вълк и когато го пускат вкъщи, той ги изяжда. Само най-малкото успява да се спаси, като се скрива много добре. Казва се, че децата могат да попаднат в различни ситуации - в дома си, в детската градина и навън, някои от които са опасни, особено ако няма близък възрастен наблизо. Обяснява се, че темата на заниманието в този ден ще са опасните ситуации и как да се пазим от тях. Децата се поканват да поставят на главите си коронките с рогца, като им се обяснява, че те ще станат най-малкото козле от приказката, което е най-умно и най-хитро и е успяло да се спаси от вълка. Сега обаче вълкът е намерил магьосник, който да го преобрази като човек. Може да става млад или възрастен, да бъде мъж или жена. Като видял колко силна е магията, вълкът останал много доволен, че сега никой няма да го познае. Върнал се в къщи и взел детето си, малкото вълче. То било превърнато в човешко дете.

2. Представяне на задачата модераторът показва флипчарта и обяснява, че вълкът и малкото вълче искат да излъжат едно дете и да го изядат. Задачата на най-малкото и най-умно козле е да разпознае кои от ситуациите, показани на картинката, са опасни. В тях зад образите на възрастни и деца се крият вълка и малкото вълче. Кръгчетата до тези ситуации трябва да бъдат оцветени в червено. Ситуациите, които са безопасни, съответно се отбелязват в зелено. Модераторът представя подробно всяка картинка.

Картинка 1 - „У дома”. Детето е само в къщи и на врата се звъни.

- непозната млада жена, която моли детето да ѝ отвори вратата, за да му даде подарък;
- мъж-съсед на детето, който моли детето да му отвори вратата, за да си играят заедно;
- бабата на детето, която моли детето да ѝ отвори вратата, защото идва на гости.

Картинка 2 - „В детската градина”

- едно дете дърпа играчката на друго и го удря, защото не му я дава;
- едно дете се опитва да прегърне друго дете, въпреки че то не иска и се дърпа;
- две деца хванати за ръце.

Картинка 3 - „На детската площадка”:

- полицай, който обикаля детската площадка;
- детски учител, който детето познава;
- непозната жена, която дава на детето сладолед;
- непознат мъж, който кани детето да се качи в колата и да го закара вкъщи.

3. Индивидуална работа - след като са представени всички ситуации на децата, се раздават малките листи, на които има същите картинки. Децата оцветяват кръгчетата в зелено или в червено. Когато приключат с индивидуалната работа, децата се събират отново в голямата група, като носят своите листове.

4. Резултати - модераторът започва да оцветява кръгчетата върху големия лист за всяка ситуация, като първо пита децата дали тя е безопасна или е опасна, а след това дава пояснения. Примерни пояснения:

Картинка 1 - „У дома“. Детето е само в къщи и на врата се звъни.

- непозната млада жена, която моли детето да ѝ отвори вратата, за да му даде подарък - „Червено“. Децата не трябва да отварят вратата на непознати хора, каквото и да им казват или обещават;

- мъж-съсед на детето, който моли детето да му отвори вратата, за да си играят заедно - „Червено“. Съседът е познат възрастен, но когато детето е само, не трябва да му отваря. Това могат да направят родителите му, когато се приберат;

- бабата на детето, която моли детето да ѝ отвори вратата, защото идва на гости - „Зелено“. Бабата е от семейството и детето може да ѝ отвори вратата.

Картинка 2 - „В детската градина“

- едно дете дърпа играчката на друго и го удря, защото не му я дава - „Червено“. Децата не трябва да се бият помежду си;

- едно дете се опитва да прегърне друго дете, въпреки че то не иска - „Червено“. Не трябва да правиш нещо, което другия не иска, защото той ще се чувства зле;

- две деца хванати за ръце - „Зелено“. Двете деца искат да са заедно и се чувстват добре.

Картинка 3 - „На детската площадка“:

- полицаи, който обикаля детската площадка - „Зелено“. Това е добър непознат, към когото децата могат да се обърнат за помощ;

- детски учител, който детето познава - „Зелено“. Това е добър познат на детето, на когото може да се има доверие;

- непозната жена, която дава на детето сладолед - „Червено“. Това е опасен непознат, който примамва детето. То не трябва да взема лакомства от непознати и да говори с тях;

- непознат мъж, който кани детето да се качи в колата и да го закара вкъщи - „Червено“. Това е опасен непознат, с който детето не трябва да говори. Децата не трябва да тръгват с непознати, защото могат да им навредят.

5. Заключение - Модераторът поощрява децата, че са се справили добре. Казва им, че докато растат те опознават света около себе си и всичко е много интересно за тях. Трябва обаче да бъдат внимателни и да се пазят. Когато са в къщи не трябва да отварят вратата на непознати. Когато са в детската градина трябва да общуват с другите деца, без да ги нараняват и да ги карат да се чувстват зле. А когато са навън, могат да търсят помощ от добрите непознати като полицаия, но не трябва да се доверяват на другите непознати, дори ако те се държат мило и им дават лакомства и подаръци.

9. СЪВЕТЪТ НА ДЖУДЖЕТАТА НА ГРАД БЕЛАВИЯ

Цел: Децата да се запознаят с темата за правомощията и възможностите за влияние върху процесите. На децата да се представят ползите от равното участие на жените и мъжете (момичетата и момчетата) при вземането на решения.

Приказка: „Снежанка“

9.1. ПЪРВИ МОДУЛ

Времетраене: 30 минути

Модератор: един.

Материали:

- презентация, която представя различни органи на управление;
- кутия за гласуване;
- карта за гласуване;
- параван

Подготовка:

Приказката „Снежанка“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Изпълнение:

В този модул децата се запознават как се вземат решенията и кой ги взема. Представя се презентация, като се започва с примери, които са най-близо до техните разбирания - кой решава важните неща в детската градина. Разказва се как от директора зависи кога ще ядат децата, кога ще спят, кога ще играят.

Преминава се към управлението на града. Показват се снимки от общинския съвет и се обяснява, че това са важните хора, от които зависят много важни решения за целия град и всички хора в града. Показва се общината, залата на общинския

съвет. Казва се, че съветниците се събират веднъж в месеца и гласуват - дали ще се правят нови тротоари, дали ще се ремонтират улици, дали ще се строят детски градини или детски площадки. Когато съветниците решат, всички хора трябва да спазват решението им. Съветниците имат различно мнение и затова гласуват. Гласовете им се преброяват и печели това предложение, което е събрало най-много гласове.

Обяснява се как се избират съветниците. Казва се, че всички хора в града отиват да гласуват на избори, за да определят кои ще се важните съветници. Показва се параван и кутия за гласуване. Обяснява се, че гласуването е тайно и всеки може да изрази своето мнение без никой друг на разбере, за какво е гласувал. Показва се карта, на която има нарисувано гласуване и на децата се казва, че следващия път те ще бъдат съветници и с тази карта ще могат да вземат важни решения. Прави се демонстрация как се гласува и тези от децата, които имат интерес могат да го направят, като пуснат картата в кутията.

В стаята се оформя кът за гласуване, като зад параван са поставени двете кутии. Върху едната има нарисувано футболно игрище, върху другата - зала за танци. На стената се поставя постера с таблицата.

9.2. ВТОРИ МОДУЛ

Времетраене: 35 минути

Модератор: един

Материали:

- шапки на джуджета - колкото е броя на децата;
- карти, според броя на децата, на които е показано гласуване;
- постер с нарисувано футболно игрище;
- постер с нарисувана зала за танци;
- две кутии за гласуване - на едната има картинка на футболно игрище, на другата картинка на зала за танци;
- параван;
- постер с начертана таблица, на която са двете предложения - „футболно игрище” и „зала за танци” и три отделни колони. Върху първата колона има нарисувани/залепени 3 мъжки фигури, върху втората колана има нарисувани/залепени 3 женски фигури, върху третата колона има нарисувани/залепени 2 женски и 2 мъжки фигури.

	3 мъжки фигури	3 женски фигури	2 мъжки и 2 женски фигури
Футболно игрище			
Зала за танци			

Провеждане на модула:

1. Модераторът припомня на децата приказката „Снежанка“ и заниманието, в което те са научили кой и как взема важните решения в един град. Обяснява се, че в стари времена е имало царства. Техните господари са имали сила и власт, били са най-важни в своето царство и са могли да заповядват и да казват на останалите хора какво да правят. Тези владетели са били предимно мъже - крале, царе и принцове. На децата се казва, че в наше време на много места по света важните въпроси се решават не само от един човек, а с гласуване от различни хора и припомня заниманието за съветниците. Модераторът казва на децата, че заниманието в този ден ще е свързано с вземането на решения.

2. Игра „Съветът на джуджетата на град Белавия“. Модераторът казва на децата, че те ще бъдат джуджетата-съветници във вълшебния град Белавия и трябва да решат много важен въпрос. В град Белавия има голямо празно място, което се дава на децата-джуджета. Трябва да се реши дали да се построи футболно игрище или зала за танци. На джуджетата-съветници се обяснява, че ако искат да се построи футболно игрище, трябва да пуснат своята карта в кутията, на която има нарисувано футболно игрище, а ако искат да се построи зала за танци, трябва да пуснат картата си в кутията с картинка на зала за танци. Прави се демонстрация как се гласува и се казва, че всеки може да изрази своето мнение, без другите да го видят зад паравана. Групата се разделя на момичета и момчета.

Първо се канят да гласуват момчетата-джуджета. Всяко момче получава карта, на която е изобразено гласуване и един по един всички отиват зад паравана и гласуват. След като приключи гласуването, модераторът отваря двете кутии, брои събраните карти, записва резултата в първата колонка на постера и го обявява. След това модераторът кани момичетата-джуджета. Те стават съветници, като получават карти с изобразено гласуване. Правилата са същите и отново се гласува. Когато гласуването приключи, модераторът брои събраните карти, записва резултата във втората колонка на постера и го обявява. Накрая цялата група се събира и момчетата, и момчетата отново се приканват да гласуват, като резултатът се записва в третата колонка на постера³.

³ При гласуването е желателно броят на момчетата и на момичетата да е равен

3. Обобщение - Прямо получения резултат от трите гласувания модераторът обобщава. Ако в групите момичета-джуджета и момчета-джуджета няма стереотипно гласуване, т.е. момичетата са гласували и за двете предложения, момчетата също, се припомня първия модул, в който децата са видели колко подобни интереси и занимания имат момичетата и момчетата. Ако резултатите показват стереотипно гласуване, т.е. момчетата са гласували за футболно игрище, а момичетата за зала за танци се посочва, че момчетата и момичетата имат общи интереси, но имат и различия и се вижда, че те гласуват за различните идеи. Подчертава се, че когато се вземат решения за много хора, са важни интересите на всички. Затова съветниците е добре да са по равно момичета и момчета (жени и мъже). Тогава решенията, които гласуват, ще са в интерес на всички деца и на всички възрастни - и момичета, и момчета, и жени, и мъже и никой няма да бъде ощетен.

Показва се третата колона на таблицата и ако са гласували приблизително поравно за футболното игрище и за залата за танци се казва, че ако гласуват равен брой момичетата-джуджета и момчета-джуджета, тогава в техния град Белавия голямото празно място ще се раздели на две, за да се построят и футболно игрище, и зала за танци. Така всички деца-джуджета в град Белавия ще са радостни.

Модераторът казва на децата да задържат картите, на които е изобразено гласуване и ако в тяхната група в детската градина има важни въпроси за решаване и бъде потърсено тяхното мнение, могат да съберат отново Детския съвет на джуджетата и да гласуват.

10. КОЯ Е ИСТИНСКАТА ПРИНЦЕСА?

Цел: На децата да се представи позитивен пример за образа на жените (на момичетата), който съчетава грижата за другите и стремежа към самоусъвършенстване и личностна реализация

Приказка: „Красавицата и звяра“.

Времетраене: 40 минути.

Модератори: един/при възможност двама.

Материали:

- 1 кукла на Звяра като Принц;
- 2 кукли на Красавицата като Принцеса.

Подготовка:

Приказката „Красавицата и звяра“ се чете на децата предварително.

Провежда се ситуация, в която на децата се акцентира върху основните моменти от историята, главните герои в нея и техните качества, поуките от приказката.

Изпълнение на модула:

1. Модератор обяснява на децата, че Красавицата от приказката освен, че е много хубава, е добра, а също така и умна. Тя много обича да чете книги. Когато баща ѝ изгубва богатството си и отиват да живеят в селската къща, момичето свършвало къщната си работа и сядало да чете книги.

Когато била в замъка на Звяра най-силно впечатление ѝ направила голямата библиотека с много книги. На децата се казва, че след като в края на приказката Звярът се превърнал в Принц (показва се куклата на принца) се появили много Принцеси, които искали да се омъжат за него. Модераторът поставя задача на групата да помогне на Принца да познае истинската Принцеса.

Тя е красива, умна, смела, знае много и се справя в трудни ситуации. Другата лъже, че е Принцеса. Тя е красива, но е мързелива, не иска да чете книги, не може да прави нищо и все чака някой да ѝ помогне.

2. Двамата модератори си разпределят ролите на двете Принцеси. Всеки взема по една кукла. Ако модераторът е един, той разиграва и двете кукли. Стаята се оформя като театър със сцена и място за публика. На сцената застават модераторите, а срещу тях децата са седнали на столчета.

3. Представят се по 4 действия на всяка Принцеса, като всеки път се започва с „Аз съм истинската Принцеса“. За едната кукла са групирани четири твърдения, които оспорват стереотипния образ на жените (момичетата). За другата кукла са групирани четири твърдения, които затвърждават стереотипния образ на жените (момичетата).

За истинската Принцеса

1. Аз съм истинската Принцеса. Аз съм красива, но освен за себе си се грижа за семейството си и помагам на другите.
2. Аз съм истинската Принцеса. Обичам да се разхождам в градината с рози, но най-много обичам да чета книги в библиотеката.
3. Аз съм истинската Принцеса. Ходя на училище, защото мечтата ми е да стана учителка в детска градина и да работя с такива деца като вас.
4. Аз съм истинската Принцеса. Ако се счупи колелото на каляската ми, мога да прочета инструкциите как се ремонтира. Ще се опитам да го поправа сама.

За фалшивата Принцеса

1. Аз съм истинската Принцеса. Аз съм красива и няма нужда да правя нищо за другите. По цял ден си правя прически и се гримирам.
2. Аз съм истинската Принцеса. По цял ден се разхождам в градината с рози. В библиотеката кракът ми не стъпва, защото не обичам книгите. Библиотеката не е място за принцеси.
3. Аз съм истинската Принцеса. Няма нужда да ходя на училище, защото съм принцеса. Няма за какво друго да мечтая.
4. Аз съм истинската Принцеса. Ако се счупи колелото на каляската ми, не знам как да го поправа, а и не искам да се цапам. Ще чакам да дойде Принца да ми помогне.

Първо модераторът казва твърдение на Истинската Принцеса, а след това на Фалшивата Принцеса. Децата чуват какво казват двете принцеси и се поканват да застанат до тази кукла, която според тях е истинската. Децата се поканват да обяснят, защо Звяра-Принц избира тази Красавица-Принцеса, като детето, което говори, държи куклата на Принца. След това модераторът обяснява коя е истинската принцеса и защо. Децата се връщат обратно на местата си. Представят се следващите две твърдения и така общо четири пъти, като всеки път децата трябва да застанат до тази кукла, която разпознават като Истинската Принцеса, а след това модераторът дава верния отговор и обяснява защо. Децата се поздравяват, че са се справили много добре и са помогнали на Звяра, превърнал се в Принц да открие най-красивата, умна и добра Принцеса.

4. Обобщение: Децата се приканват да изброят положителните характеристики на истинската Принцеса от заниманието. Акцентираща се, че тя е красива, умна, обича да чете книги, не се страхува да се справи сама с трудностите.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН МОДУЛ

„... И ЗАЖИВЕЛИ ДЪЛГО И ЩАСТЛИВО“ ИЛИ

„ДА ЧЕТЕМ ЦЯЛ ЖИВОТ...“

Цел: Да се финализира работата с децата. Да се обобщят основните теми, по които е работено.

Времетраене: 45 минути.

Модератор: един.

Материали:

- пъзел за земя с толкова части, колкото са модулите - 12. Върху всяка част от пъзела е поставена картинка, свързана със съответното занимание;
- шапка и наметало за модератора;
- предварително подготвено писмо от Приказката;
- макет на корица на книга за всяко дете, изработена персонално. Формат А5 с 4 страници. На първа страница има картинка „деца с книга“ и надпис „Книгата на ... (името на детето)“. На втора и трета страници е отпечатано „Писмо от приказката“ с персонално обръщение по име към всяко дете; на четвърта страница колаж от приказни герои;
- печат, който да се постави на последната страница на малките книжки на децата „И няма да има край...“, раздадени им при Въвеждащия модул, в който те са събрали 12 стикери от 12 занимания;
- почерпка за децата.

Подготовка: Оформят се три работни пространства.

На първото се подрежда пъзелът под формата на играта „дама“.

На второто се поставя столче, върху което сядат модераторът и столчета за децата.

На третото има маса с поставени върху нея корици от книги, които ще се подаряват на децата.

Изпълнение на модула:

1. Обобщение на модулите - Децата се разделят на групи, спрямо броя на модулите. Започва се игра на „дама“, като първата група хвърля зарче върху модул 1. Групата застава до картинката и с помощта на модератора се припомня

съдържанието и основното послание на този модел. После втора група хвърля зарчето на модул 2 и така до последния модул и последната група.

2. Послание - Модераторът сядна на столче и децата се подреждат около него/нея. На децата се припомня, че преди време така са започнали своето пътешествие в света на приказките и са преминали през 9 от най-любимите истории на всички деца. Модераторът поздравява децата за тяхната любознателност, старание и успехи в модулните занимания. Казва им, че на това занимание ще има специална церемония за успешно завършване на приключението, защото със своята работа децата са заслужили да бъдат посланици на вълшебните приказки и да разпространяват магичното сред другите деца и сред възрастните. Модераторът казва на децата, че за тях има специално писмо от Приказката, която също иска да ги поздрави. Чете се писмото от Приказката:

Мили деца,

Радвам се, че бяхме заедно в това вълшебно пътешествие.

Поздравявам ви за старанието, с което се трудихте, за енергията, с която се забавлявахте и за любовта, която показахте към приказките.

Вие бяхте смели, любознателни, умни и добри. Показахте уважение един към друг и работихте заедно като отбор. Днес ви виждам пораснали и помъдрели. От първия път, в който се срещнахме, изминахме дълъг път из чудни кралства, спасявахме добри герои, борихме се със страшни злодеи.

От смелата Герда и малкия Кай научихме колко ценно е истинското приятелство и колко много забавни неща могат да правят заедно момичетата и момчетата. Спасихме Пепеляшка и Принца, защото разпознахме опасните ситуации и насилието. Заедно с най-малкото и най-умно козле се срещнахме с добрите и лоши непознати и вече знаем как да се пазим. Помогнахме на Пепеляшка да познае истинския Принц, който е силен, смел и благороден. С наша помощ и Принцът-Звяр позна коя е истинската Красавица, която обича книгите и се справя дори в най-трудните ситуации. Бяхме важни съветници и гласувахме, за да могат децата-джуджета в Белавия да имат ново футболно игрище и зала за танци. Разпределихме работата за майката и бащата на Червената шапчица, за да могат заедно да свършат задълженията у дома и после да имат време за себе си. Събудихме Спящата красавица в наши дни, за да си избере професия, която ѝ харесва. В Шоколадовата фабрика на Котарака в чизми момичета и момчета получиха равен брой детелинки за една и съща работа. От историята на Рапунцел разбрахме, че децата имат права и отговорности.

Вижте само колко много неща научихме от вълшебните истории...

Аз съм част от живота на всяко дете. Любовта към приказката никога не трябва да спира, дори когато станете големи. Вярвам, че вие цял живот ще носите вълшебството и доброта в себе си.

Със силата на моите вълшебни думи ви орисвам никога да не изгубите детското си любопитство и стремежа да направите този свят по-красив.

Помнете, че докато вярвате в магията на приказките, ще растете смели и уверени в себе си.

Вие, мили деца, заслужихте да бъдете мои специални посланици сред малки и големи. Призовете останалите деца и възрастните да се уважават и да се отнасят добре един към друг, защото всички хора са еднакво ценни и можещи, и момичетата, и момчетата, и жените, и мъжете.

Така заедно можем да направим света
по-добър и по-справедлив.

3. Церемония по награждаване - Модераторът казва на децата, че всяко от тях ще получи своето специално писмо от Приказката и дава старт на церемонията по завършване на приключението. Застава зад масата, където са подредени макетите на корица на книга и печата. По предварително изготвен списък децата се викат едно по едно по име. Всяко дете получава макет на корица от книга с писмото от Приказката и печат върху своята книжка със събрани 12 стикера.

4. Закриване - Модераторът казва на децата, че са успешно преминали през всички приключения. Поощрява ги за участието и им дава послание, че четенето на приказки никога не трябва да спира.

Успешно завършил приключението

ΚΟΟΡΔΙΝΑΤΟΡ НА ПРОЕКТА

Асоциация НАЯ

Сдружение "Асоциация НАЯ"

ул. Антим I, 37
7700 Търговище, България
Телефон: +359 601 6 70 25
Мобилен телефон: +359 879 606 855
E-mail: naia_s@abv.bg
www.naia-tg.com

ПАРТНЬОРИ

Defence for Children International, Italy

Sede legale: c/o CESV - Via Liberiana 17,

00185 Roma, Italy

Sede operativa e amministrativa:

Via Bellucci 4-6, 16124 Genova, Italy

phone number: +39 010 0899050

e-mail: info@defenceforchildren.it

website: defenceforchildren.it

Women's Center of Karditsa

Greece

22 Iroon Polytechniou,

43132 Karditsa, Greece

phone numbers: 0030.24410.71594

0030.24413.50800

e-mail: info@wck.gr

website: www.wck.gr